LIETUVIŲ DIENOS

Lietuvos Respublikos Ministrų Tarybos Pirmininkė

KAZIMIERA PRUNSKIENĖ

LITHUANIAN DAYS
SEPTEMBER 1990

1990 M. RUGSĖJO MĖN.

VYTAUTAS DIDYSIS

Skulptorius Vincas Grybas

Foto Klaudijaus Driskiaus
(iš ''Švyturio'')

VYTAUTAS MAGNUS

Sculpture by Vincas Grybas

Photo by Klaudijus Driskius
(from "The Beacon")

Lietuvos Respublikos vyriausybė. Sėdi (iš k.): Vaidotas Antanaitis, miškų ūkio min., Rimvydas Jasinavičius, pramonės min., Kostas Birulis, ryšių min., Algirdas Brazauskas, vice-pirm., Kazimiera Prunskienė, min. pirmininkė, Romualdas Ozolas, vice-premjeras, Romualdas Sikorskis, finansų min., Marijonas Misiukonis, vidaus reikalų min., Vytautas P. Knašys, žemės ūkio min., Jonas Biržiškis, susisiekimo min. Stovi (iš k.): Juozas Olekas, sveikatos apsaugos min., Pranas Kūris, teisingumo min., Algimantas Nasvytis, statybos ir urbanistikos min., Albertas A. Sinevičius, prekybos min., Romualdas Kozyrovičius, materialinių išteklių min., Algis Dobravolskis, socialinės apsaugos min., Vytas Navickas, ekonomikos min., Algirdas Saudargas, užsienio reikalų min., Leonas V. Ašmontas, energetikos ir kūro min. Nuotraukoje nėra kultūros ir švietimo min. Dariaus Kuolio.
Visi baigę aukštuosius savo srities mokslus. Visi lietuviai, išskyrus R. Kozyrovičių (karaimas, gimęs Trakuose). Vyriausias — gimęs 1925 m., jauniausias — 1962 m. *(Foto ELTA)*

The leadership of the Lithuanian Republic. Seated (from l.): Vaidotas Antanaitis, minister of forestry; Rimvydas Jasinavičius, minister of industry; Kostas Birulis, minister of communications; Algirdas Brazauskas, vice-president; Kazimiera Prunskiene, prime minister; Romualdas Ozolas, vice prime minister; Romualdas Sikorskis, minister of finance; Marijonas Misiukonis, minister of interior; Vytautas P. Knašys, minister of agriculture; Jonas Biržiškis, minister of transportation. Standing (from l.): Juozas Olekas, minister of health; Pranas Kūris, minister of justice; Algimantas Nasvytis, minister of housing and urban development; Albertas A. Sinevičius, minister of commerce; Romualdas Kozyrovičius, minister of procurement; Algis Dobravolskis, minister of social services; Vytas Navickas, minister of economics; Algirdas Saudargas, minister of foreign affairs; Leonas V. Ašmontas, minister of energy. Not in the photograph is Darius Kulis, minister of culture and education.
All have degrees in their fields. All are Lithuanians, except for R. Kozyrovičius (a Karaim, born in Trakai). The eldest was born in 1925, the youngest in 1962.

LAIKAS — GERIAUSIAS GYDYTOJAS

''Lietuvių dienų'' žurnalo piknike susitikome su skaitytojais, kur dalyvavo visas stalas kolegų bendradarbių, norėdamas išgirsti ką kiti galvoja, pastačiau tą klausimą: **Kas mus,** lietuvius, įvairiuose kontinentuose, o labiausia Lietuvoje ir išeivijoje, **jungia ir kas skiria?** Jis tuojau užkliuvo už ''skiria'' ir negalvojęs atsakė: Vandenynas!

Taip mus skiria vandenynas. Ir pradėjom aiškintis, kas gi ta didžiulė masė, pilna bangų ir gelmių, uolų ir augalų, — visko nė neišskaičiuosi.

O kas mus jungia? — paklausė kitas kolega.

''Mus jungia dangus'', — atsakiau taip pat staiga, kaip ir Pr. Visvydas. Dangus — tai daugybė aukštesniųjų dvasios sričių. Skiria gal mažiau kas, negu jungia.

Norėtųsi sakyti, kad visu šimtu procentų mus jungia lietuvybė, lietuvių kalba, Lietuvos istorija, lietuvių kultūra, visas jos lobynas tradicijų, tautosakos ir tautodailės, meno ir literatūros kūriniai... Gal ne visus vienodai, bet kiekvieną kas nors liečia, turtina, jaudina, džiugina.

Bus ir tokių, kurie sakys, kad nebūtinai kalba. Gali žmogus, o ypač dabar jaunimas plačiajame pasauly lietuvių kalbos nemokėti ir būti lietuvis — kalbos nemokėjimas jo neskiria nuo Lietuvos. Dalis jaunimo lietuviškai nekalba, arba kalba labai sunkiai, bet savo siela ir veikla yra lietuviai, ''narsiai kovoja'' už Lietuvą ir jos laisvę tais būdais, kurie charakteringi jo gyvenamam kraštui. Kovoja ne šautuvais ir ne lankais, bet protesto mitingais, laiškais, pasisakymais spaudoje. Į tą dalį lietuvių įeina ir JAV senųjų ateivių vaikai, dabar jau irgi ''senimas'', išaugę ir tebeveikią Vyčių organizacijoje ir kt. Ir čia yra tiesos.

Kas mus, Lietuvos išeivius lietuvius skiria arba geriau pasakius ''skyrė'', bet dabar nebeskiria?

Mes ne emigrantai, išvykę geresnio gyvenimo ieškoti, bet, pabėgę nuo mirties ir komunistinio maro.

Kuo dar skiriamės? Požiūriu į demokratiją. Mums demokratija — daugumos teisė. Daugeliui jų, kad ir per prievartą ar dėl karjeros buvusių partiečių nuomone ir net reikalavimais, demokratija — kažkoks chaosas, kieno galia, to ir valia. Buvę partijos statytiniai ar numylėtiniai skundžiasi: kodėl dabar viską į savo rankas nori pagrobti nauji veikėjai ir politikai, o jie nustumiami į šalį, skriaudžiami, paliekami toliau nuo valdžios lovio. ''Mes nenorime kunigų ir fanatikų diktatūros, mes rūpinamės, kas bus su mūsų vaikais, kuriems rengiamasi brukti į galvas religines nesąmones'', skundžiasi spaudoje buvę ir nieko nepasimokę ateistai, turėję ne tik laisvę, bet ir pareigas brukti į kitaip manančių tėvų vaikų galvas marksizmus, leninizmą ir kitokius dabar šiukšlynan metamus izmus.

Iki demokratijos, net iki liberalizmo supratimo tokiems dar tolimas kelias. Ir tai mus skiria.

Mus jungia vienas tautinis jausmas, viena valstybinė idėja, vienas tolimos gerovės ir toks pat netolimos laisvės ir nepriklausomybės po II-jo pasaulinio karo įkūnytas idealas. Lietuvoje dar ryškesniu būdu negu išeivijoje atgijo senosios partijos leidžiami senaisiais vardais laikraščiai — trys didieji dienraščiai: ''Lietuvos aidas'', tautininkų, anos valdžios žmonių, dabar pavadintas ''Valstybės laikraštis'', ''Lietuvos žinios'', valstiečių liaudininkų, socialdemokratų, dabar ''Politikos, visuomenės, kultūros laikraštis''; vietoj katalikų ''XX-tojo amžiaus'' netrukus pasirodysiąs ''XXI-masis amžius''.

Sutinkam, ar ne, bet visa tai atgyja ir yra.

Buvo žaizdų, liko žaizdų, užgijusių ar ne, bet turime būti kantrūs, nuosaikūs, nepasmerkiantys nei tų, kurie klydo ir tas žaizdas tautos kūne atvėrė, nei tų, kurie kiek kitaip Lietuvą ir jos ateitį supranta, kurie gailisi, taisosi... Svarbiausia — Lietuvai darbuotis bendrai, nekeliant asmeninių skirtumų dabar. Tolerancija ir iš anglosaksų mūsų išmoktas kompromiso kelias ir jo menas — dabartinio sutartinio darbo kelias.

Liaudies išmintis sako tą patį ''mums'', tą patį ''jiems'': ''Laikas visas žaizdas gydo''.

★ ★

LIETUVIŲ

DIENOS

LITHUANIAN DAYS

4364 Sunset Blvd.,Los Angeles, CA 90029
Telefonas: (213) 664-2919

★ ★

1990, RUGSĖJIS Nr. 7 (407)
SEPTEMBER, 1990 No. 7 (407)

★ ★

Eina XL metai
Volume XL

• •

"LIETUVIŲ DIENOS" YRA SUJUNGTOS SU "KALIFORNIJOS LIETUVIU", LEISTU 1946-49 M.
"LITHUANIAN DAYS" IS COMBINED WITH "CALIFORNIA LITHUANIAN," PUBLISHED 1946-49

Redaguoja
Redakcinė kolegija

Margis Matulionis, J.D.
Arūnas Barkus, M.S.
English Editorial Staff

Antanas F. Skirius
Leidėjas/Publisher

• •

Straipsniai, autoriaus pasirašyti pavarde, slapyvardžiu ar inicialais, nebūtinai reiškia ir redakcijos nuomonę
Signed or initialed articles do not necessarily reflect the opinion of the editors or Lithuanian Days magazine

Panaudojant medžiagą, prašoma pažymėti šaltinį
Use of material from "Lithuanian Days" permissible only with indication of this source

Prenumerata atnaujinama automatiškai, nelaukiant atskiro pranešimo. Nutraukdamas prenumeratą, skaitytojas administraciją painformuoja laišku
Subscription will be renewed automatically at expiration date. If subscription is to be discontinued, notice to that effect should be sent to the publication

Leidžiama kas mėnuo, išskyrus liepos ir rugpiūčio mėn.
Published monthly, except July and August

• •

"LITHUANIAN DAYS (ISSN : 0024-2950) is published monthly except July and August for $20.00 per year by Anthony F. Skirius, Publisher, 4364 Sunset Blvd., Los Angeles, CA 90029. Second-class postage paid at Los Angeles, California. POSTMASTER: Send address changes to **LITHUANIAN DAYS, 4364 Sunset Blvd., Los Angeles, CA 90029."**

• •

Atskiro nr. kaina $2.00 **Single Copy $2.00**
Prenumerata $20.00 metams Kanadoje $25.00
Subscription $20.00 Per Year Canada $25.00
Garbės prenumerata / Honorary Subscription $35.00
"Second Class Postage Paid at Los Angeles, CA"

★ ★

KAZIMIERA PRUNSKIENĖ

Lithuanian Prime Minister Kazimiera D. Prunskiene was born in 1943, in Vasiuliskis, to the family of a forest ranger. Her father perished just before the end of World War II. She graduated from the University of Vilnius in 1965, and later on she received her doctorate in Economics at the same University. Mrs. Prunskiene lectured at the University and worked in various positions as an economist, till 1988, when she was appointed to the position of Dean at the Economic Institute.

In June of 1988, she and several others founded the popular Lithuanian organization Sajudis (Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdis). In July of 1989 she was the first Sajudis leader to work in the Soviet-controlled government in Lithuania, as an economist. That same year she was elected to the Soviet Congress and to the Supreme Council of the Soviet Union. She quickly became an effective advocate for an independent economy for Lithuania. K. Prunskiene later resigned from all her Soviet positions. In February 1990 she resigned from the communist party, and on March 11 she was elected prime minister of Lithuania, after the declaration of independence.

In private life: she is divorced, has 3 children (2 daughters, Rasa and Daivita, and a son, Vaidotas, ages 19 to 27), and is a grandmother to three grandkids.

At her meeting with President Bush Kazimiera Prunskiene made an impression as a capable person who has answers to the hardest questions. She received a standing ovation at Capitol Hill where she met with members of the House Foreign Affairs Committee. The Prime Minister was received warmly by British Prime Minister M. Thatcher, since they both have a lot in common. On May 10 she was also received by President of France, Francois Mitterrand.

Mrs. Prunskiene is talented, original, diplomatic, quick to respond with intelligent logical answers, eloquent, and has a warm personality.

— — — — — — —

"LIETUVIŲ DIENŲ" ŽURNALO LOTERIJOS LAIMĖTOJAI:

I-mą premiją, **kun. J. Domeikos paveikslą**, laimėjo **Antanas Valavičius,** Chicago, IL.

II-ą, — 300 dol. — J. ir A. Griciai, Agoura Hills, Ca.

III-ą, — koplytėlę — A. Petrauskas, Capitola, CA

IV-tą, — 2 plokšteles — K. M. Pažėmėnai, Palos Verdes Pen, CA; **V.** ir **S. Fledžinskai,** Camarillo, CA

Po knygą: Sal. Jankauskas, Hot Springs, AR ir **Regina Kaganec,** San Diego, CA

TURINYS/CONTENTS
LIETUVIŠKOJI DALIS

Laikas — geriausias gydytojas..... 3
Premjerės Prunskienės vizitas JAV Baltuosiuose Rūmuose..... 6
Rašytojo S. Šaltenio pokalbis su premjere Prunskiene..... 7
Už didžią tiesą, už rimtą žodį.....10
Bronius Krivickas
Eilėraščiai.....10
J. Povilonis
Vergų turguje.....12
A. R.
Tremtinių atsiminimai.....14
Ig. Medziukas
"Švietimo gairės" ir jų redaktorius...15
Lietuvių radijo programos.....16

ENGLISH SECTION

Kazimiera Prunskiene..... 4
Albert Cizauskas
Jonas Basanavicius
The Voice of Lithuania.....17
A. Kulbys
A woman prays in Lithuania.....19
Anthony Snieckus
Today's malaise: "Let the other guy do it!".....20
Gregorius Kanovičius
Lithuanian-Jewish writer rejects disinformation. Supports independence.....21
Lithuanian Foreign Minister visits with Secretary Baker and United States Senators.....22
Walesa proposes Balts for Nobel Prize.....22

PADĖKA

Už pavykusį "Lietuvių Dienų" žurnalo pikniką (įvykusį rugsėjo 3 d.) esame dėkingi darbštiems talkininkams: Valerijai Baltušienei, Arūnui Barkui, Lisai ir Vytautui Barkams, Vladui Gyliui, Arvydui Jakeliūnui, Onai Kantienei, Liucijai ir Antanui Mažeikoms, Elytei Rozitienei, Vytautui Šeštokui, Dalytei Trotmanaitei, Antaninai Uldukienei, Valentinui Varnui, Emiliui Veimeriui. Ypatingą padėką reiškiame mūsų klebonui kun. dr. A. Olšauskui.

Antanas F. Skirius
L. D. leidėjas

— — — — — — —

ATSIPRAŠOME

"Lietuvių Dienų" žurnalo birželio mėnesio numeryje, straipsnyje apie Angelę Nelsienę, 10-tame puslapyje, po A. Nelsienės senelių nuotrauka praleista vardai. Turi būti: Angelės Nelsienės seneliai (mamos tėvai) Stasys ir Uršulė (Dragūnaitytė) Guogai.

Angelę Nelsienę ir Guogų gimines, labai atsiprašome.

Redakcija

PRIPAŽINIMO SIEKIANT

(Motto)

Aš pažinau karalių tavyje iš žingsnių aido
Ir iš akių blizgėjimo aštraus...

Kiekvienas tavo žodis išdidus, bet mielas,
Kiekvienas tavo mostas laisvas ir platus,
Kalbėjo apie didžią gražią sielą,
Praaugusią, lyg aukštas medis girioje, visus medžius.
Iš V. Mačernio soneto

Prof. K. Prunskienė LPS (Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdio) suvažiavime.

Prof. K. Prunskiene at the Lithuanian Sajudis convention.

Photo by G. Zdančius

Lietuvos vyriausybės delegacija Ottawa, Canada. Iš k.: Lietuvos prekybos ministras Albertas Sinevičius, užsienio prekybos departamento direktorius Rimantas Purtulis, ministrė pirmininkė Kazimiera Prunskienė, jos patarėjas Rimantas Stankevičius.

Lithuanian government delegation in Ottawa, Canada. From left: Lithuania's commerce minister Albertas Sinevičius; director of the department of foreign commerce Rimantas Purtulis; prime minister Kazimiera Prunskienė, her translator Rimantas Stankevičius.

Kaip toliau spausdinamame interviu pamatysime, min. pirmininkei grįžus iš kelionės, daręs su ja pasikalbėjimą ''Šiaurės Atėnų'' red. rašytojas Saulius Šaltenis pastebėjo, kad ši moteris išvyko iš Lietuvos beveik kaip pasakos Pelenė, o grįžo kaip karalienė.

Viena iš įdomiausių ir sėkmingiausių Lietuvos vyriausybės oficialiųjų asmenų iki šiol buvo ir yra ministerė pirmininkė Kazimiera Prunskienė. Nesenų kelionių metu į Vakarus ir kitapus Atlanto ji aplankė Kanadą, JAV, Prancūziją, Vokietiją, Lenkiją, Norvegiją... Kelionėje užtruko nuo balandžio 29 d. iki gegužės 13.

Vienose valstybėse ji buvo priimta nuoširdžiai ir atviromis rankomis ir širdimis, kiti (jų mažuma) buvo santūresni ir vengė oficialumo, kadangi nė viena iš tų vyriausybių nėra pripažinusios nepriklausomybės Lietuvos valstybei.

Beveik visur premjerę K. Prunskienę sutiko ir priėmė patys aukščiausi vyriausybių asmenys (beje, tik kaip ''privatų asmenį!'' Irgi, mat, politika!) kalbėjosi ji su įvairių institucijų vadovais bei garsenybėmis, lankė spaudos klubus, (juose pietavo!), kalbėjo jaunimo politiniuose seminaruose, ją priėmė JAV Atstovų Rūmai, Parlamento (Kanados) Rūmai, atsakinėjo į klausimus Helsinkio komitetui, davė interviu spaudos ir TV žurnalistams, susitiko su lietuvių bendruomenės atstovais, lankėsi Lietuvos atstovybėje Washingtone — tai tik apgraibomis suminėti įstaigos ir asmenys, kuriems lietuviškoji premjerė padarė malonų ir neužmirštamą įspūdį ir kaip savo specialybės žinovė ir kaip gabi diplomatė, greitai susiorientuojanti politikė, patraukli asmenybė, spaudos lyginama su pasauliui žinomomis, kaip Filipinų Corizone Aquino, ar Anglijos Margaret Thatcher, neužmirštant nė Indijos Indiros Gandhi. Garbė jau vien patekti į šią trijulę, bet dar labiau ta garbė suspindi, kai Kazimiera Prunskienė pasirodo prieš reporterių, fotografų ar TV kameras, kai šviesa pagauna premjerės judrų judesį ar gyvą, simpatišką šypseną, rodos, niekad nepavargstančią laikyseną.

Dar tebesant jai Oslo, Norvegijoje, ''Amerikos balsas'' pranešė, jog Kanada ir JAV-bės atsisakiusios duoti įvažiavimo vizas. Kodėl? Pokalbyje su ''A. B.'' korespondentu min. pirm. Prunskienė pasakė, mananti, kad kai kurie politiniai sluogsniai nenori, kad ji vyktų į šiaurės Amerikos kontinentą, nes nepatogu Sovietų S-gos prez. Gorbačiovui, kuris JAV vizituos viršūnių konferencijos metu.

Tai buvo balandžio viduryje. Po ''viršūnių konferencijos'' oras atlėgo, ir ***balandžio 30 min. pirm. Prunskienė jau Kanadoje.*** *Ją lydėjo Lietuvos Prekybos ministeris Albertas Sinevičius, tarptautinės prekybos specialistas Rimantas Purkulis ir kt. pareigūnai.*

Mirabel tarptautiniame aerodrome ją ir delegaciją sutiko Montrealio Lietuvių bendruomenės pirm. Arūnas Staškevičius ir keli šimtai lietuvių.

Aerodromo media salėje tuojau įvyko spaudos konferencija, kuri tą patį vakarą buvo rodoma per Kanados TV.

Užsienio reik. ministeris Joe Clark min. pirm. Prunskienę priėmė parlamentarų įstaigoje, o ne užsienio reik. ministerijoje, kad pokalbis būtų ''privatus''. Parlamente, finansų komiteto pirm. Don Blenkarn sutikta ir nuvesta į garbės ložę, parlamento pirmininkui pristačius kaip Lietuvos respublikos premjerę. Parlamento nariai ją sutiko atsistoję ir triukšmingai plodami.

Po to buvo priėmimas, kur teko daug išsikalbėti su lyderiais ir su atskirais asmenimis valstybės, nepriklausomybės neatšauktinumo ir prekybos bei kitų santykių su užsieniu reikalais.

Labai plačiai visus susitikimus ir pasitarimus minėjo Kanados spauda, pirmuose puslapiuose iškeldama premjerės ir jos komisijos tikslus, korespondencijas užvardindami Prunskienės žodžiais, kad Lietuvos ''nepriklausomybės paskelbimas neliečiamas ir neatšaukiamas'' ir pn.

Premjerės Prunskienės vizitas JAV Baltuosiuose Rūmuose

JAV prezidentas G. Bush (vidury) priima premjerę K. Prunskienę (kairėje) Baltųjų Rūmų Apvaliam kabinete. Dešinėje vertėjas V. Nakas.

President of the U.S. George Bush (in the middle) greets Prime Minister K. Prunskiene (on the left) at the Oval Office of the White House. The Translator Viktoras Nakas is on the right.

''Draugo'' bendradarbis šiuo vardu pavadinęs savo korespondenciją (90.5.5.) rašo:

Lietuvos ministerė pirmininkė Kazimiera Prunskienė nelaukė, kad Baltųjų Rūmų kelias būtų papuoštas trispalvės spalvomis, ji nelaukė garbės sargybos ar pietų su prezidentu arba bendro pareiškimo po jos vizito, kai ji pirmą kartą atvyko pas JAV prezidentą.

Ji žinojo, kad ten nebus diplomatinio smūgio, nes Busho vyriausybė nepripažįsta Lietuvos nepriklausomybės atstatymo deklaracijos ir Baltieji rūmai nenorėjo trimituoti apie šį vizitą, bijodami pakenkti Sovietų prezidentui M. Gorbačiovui.

Bet **ministerė pirmininkė taip pat nelaukė, kad jos Lincolno mašina bus sustabdyta prie vartų ir kad ji turės išlipti ir parodyti savo raudoną Sovietų pasą saugumui, praeiti detektorių ir eiti ilgesniu keliu į Baltuosius rūmus. Oficialūs pareigūnai rodė gėdingam būdui priimti savo viešniai ''nutaisytus'' veidus, pasiaiškindami, jog pravažiavimo vartai buvo sugedę.** Bet jie negalėjo paaiškinti, kodėl ten nebuvo nieko, kas pasitiktų ministerę pirmininkę, kai ji turėjo laukti 10 minučių, kol galėjo įeiti į vidų. Prunskienė neparodė nekantrumo ir jokio jausmingumo ar pagiežos, kalbėdama savo tautos reikalais su Kongreso nariais, Prezidentu ir spauda.

Kapitoliuje ji pasakė aiškiai, jog ''net pasaulio numylėtinis neturi teisės nuspręsti kitų tautų likimo'', ir visi suprato, kad kalbėjo apie Gorbačiovą. Kalbėdama per vertėją, ji įspėjo, kad per didelės simpatijos gali privesti prie kulto.

Prunskienė pasakė Bushui, jog lietuviai niekada neatšauks savo nepriklausomybės deklaracijos, bet sulaikys savo naujus įstatymus, priimtus Lietuvos Parlamente, jei bus gautos tarptautinės garantijos pripažinti vyriausybei, Lietuvos suverenumui ir jos sienoms. Prez. Bushas jai priminė 1956 metų Vengriją, kai Vakarų galybės ragino sukilti prieš Sovietų buvimą ir kai Sovietų tankai riedėjo Budapešto gatvėmis, jie tik stebėjo ir nieko nepadėjo. Jai buvo sakyta, kad ''Amerika nori dialogo — kalbėtis, kalbėtis, kalbėtis''.

Važiuodama mašinoje į Valstybės departamentą pasimatymui su Valstybės sekretoriaus pavaduotoju L. Eagleburgeriu ir duodama interviu, Prunskienė įspėjo prezidentą Bushą ir Amerikos žmones, jog Amerikos politika per daug priklauso nuo Gorbačiovo likimo. NYT pastebėjo, kad ji apie tai kalbėjo ramiai, kaip ramiai kalbėjo ir apie savo krašto sunkias blokados dienas. Savo krašto klausimą ji išreiškė logiškais terminais, sakydama, kad Amerikai nereikia pasirinkti tarp pagalbos Gorbačiovui ir pagalbos Lietuvai. Sprendimas galįs būti šis — ''Gorbačiovas kartu su demokratijos įvedimu Sovietų Sąjungoje ir nepriklausoma Lietuva'', — taip Prunskienė kalbėjo Kongreso nariams Helsinkio komitete.

Vizitas užtruko 45 min.

Kai ji buvo filmuojama televizijos ''Today'' programai, tai Bryant Gumbel iš New Yorko jos klausė, ar nenusisuks nuo jos vyriausybės žmonės, kai Sovietų ekonominės sankcijos pradės slėgti kraštą. Į tai ji tuoj atsakė, jog **laisvė ir nepriklausomybė yra daug svarbiau Lietuvos žmonėms, negu geras materialinis gyvenimas, o sovietinėje ekonominėje sistemoje jie niekada ekonomiškai negalės gerai gyventi''.** Ji dar pasakė jam, jog yra galima visa tai išspręsti diplomatiškai, nes ''Lietuva yra pasiruošusi deryboms ir pasiruošusi kompromisams''.

Washingtone ją daug kur lydėjo Juozas Kazickas, New Yorko ekonomistas, **kuris** sakoma **pasirūpino apmokėti jos kelionę. Jis ją lydėjęs ir pas prezidentą, kuris po vizito papasakojo, kad ''prezidentas gyrė ją ir jai pasakė, kad ji atsakė į sunkius klausimus labai gerai''. Porą kartų prez. Bushas ją paėmęs net už rankos.** Bet spauda pastebėjo, kad jos vertėjas **Viktoras Nakas** iš Lietuvių Informacijos Centro turįs skirtingą nuomonę — prezidentas nieko naujo nepasakęs. Vienas Baltųjų Rūmų pareigūnas žurnalistams pasakęs, kad Lietuvos premjerė Prunskienė ''labai nuostabi moteris, labai aiški, labai išbalansuota''.

Užsienio reikalų komitete

Kapitoliuje Prunskienė susitiko su Atstovų Rūmų Užsienio reikalų komiteto nariais. **Kiekvienas buvęs nustebintas ja.** Atrodė, kad jie visi norėjo su ja pasikalbėti. Atstovų Rūmų **Užsienio reikalų komiteto pirm. Dante B. Fascell ją šiltai pasveikino ir ji buvo sutikta atsistojimu.** Daug buvo kalbama apie Prancūzijos ir Vokietijos pasiūlymą, kad laikinai sulaikytų deklaracijos punktus, kad prasidėtų pasitarimai su Maskva. Bet Prunskienė jiems tų pusryčių metu pasakė: **''Mes nenorime ir mes negalime atšaukti savo nepriklausomybės deklaracijos''. Dante Fascell** buvęs patenkintas jos atsakymu, o jis **yra užėmęs griežtą liniją prieš Sovietus.**

Tartum JAV kopijuodami, ir atskridus į Angliją, Prunskienė nebuvo sutikta kaip oficialus vyriausybės asmuo, pagal protokolą. Ir ministerės pirmininkės Thatcher įstaiga priėmė ją tik kaip išrinktą Lietuvos atstovę, bet ne kaip ministerę pirmininkę.

Bet ''Anglijos spauda plačiai aprašė Lietuvos ministerės pirmininkės vizitą Londone. Vieni laikraščiai pasisakė nedvejodami už Lietuvos nepriklausomybę ir ragindami pripažinti dabartinę vyriausybę, kiti kiek šalčiau, patardami derėtis, kalbėtis ir palaukti, neskubėti''. *(''Dr.'')*

Londone Prunskienė susitiko su įvairių frakcijų atstovais — visi reiškė jai simpatijas. House of Commoms rūmuose viešniai buvo suruošti iškilmingi pietūs. Ne vienas jai (aišku ir Lietuvai) žadėjo paramą. Tik socialdemokratų partijos vadas patarė jai (ir Lietuvai) būti kantriomis ir laukti, kalbėti, kalbėti, kalbėti.

Po vizito pas Anglijos premjerę radijo korespondentui Prunskienė apie pokalbį su Thatcher taip pasakė: ''Mūsų pokalbio pradžioje teko labai daug aiškintis dėl bendros situacijos Lietuvos valstybingumo brandumo prasme ir dėl sprendimų, priimtinų ir Lietuvai ir Sovietų Sąjungai bei pasauliui. Iš pradžių buvo nelengva suprasti vienai kitą, todėl, kad

iš pat pradžių mes priėjom prie to gan skirtingo požiūrio ir skirtingo įsijautimo arba situacijos įsijautimo arba situacijos sužinojimo laipsnio''. Gi ''Times'' pažymėjo, kad premjerė Thatcher po susitikimo ir pasitarimų su Prunskiene buvo labiau optimistiška, negu prieš tai.

Prunskienė pas Prancūzijos prezidentą

Apie Lietuvos premjerės Prunskienės vizitą Prancūzijoje mūsų spauda tarp kitko, rašė (cit. iš ''Draugo'' gegužės 25 d.):

Dar prieš Prunskienės atvykimą čia ''Le Figaro'' laikraštis ragino Prancūzijos vyriausybę nebelaukti ir pripažinti Lietuvos nepriklausomybę. Už Lietuvos savarankiškumą kalba istorinis argumentas.

Vakarai niekada nepripažino Lietuvos įjungimo į Sovietų Sąjungą. Todėl atėjo laikas iš neoficialaus nepripažinimo pereiti į oficialų diplomatinį pripažinimą. Lietuviai jau apsisprendė be smurto ir demokratiniu būdu. Tai antras tautų apsisprendimo argumentas. Trečias argumentas — moralinis. Prancūzijos prezidentas privalo iškilmingai pareikšti, kad jis yra už Lietuvos nepriklausomybės paskelbimą ir už Lietuvos žmones, jau apsisprendusius atnaujinti suverenumą. Prancūzija turėtų pasmerkti sovietų provokacijas, klaidinančias informacijas ir visa tai, kuo sovietai nori užsmaugti Lietuvos savarankiškumą. Prancūzija turi padėti Lietuvai jungtis į tarptautines sąjungas.

Atvykusi į Paryžių Prunskienė pareiškė, jog Prancūzijos ir Vakarų Vokietijos pasiūlymas Lietuvai pradėti dialogą yra visiškai priimtinas. Lietuvos vyriausybė nori pradėti dialogą. Kai buvo paklausta, o kaip ji žiūri į Lietuvos izoliaciją, atsakė: ''Apie kokią izoliaciją kalbama, kai visas pasaulis kalba apie Lietuvą ir aš susitikinėju su didžiųjų valstybių vadais''. Ji pasimatė su respublikonų partijos vadu Liotar ir su Socialistų frakcijos vadu Prancūzijos Parlamente Mermals. Ketvirtadienio dieną ji pietavo su penkiais užsienio žurnalistais. Po pietų ji aplankė Paryžiaus burmistrą, buvusį ministerį pirmininką Širaką ir vėliau Asemblėjos pirmininką Fabius.

Gegužės 10 d. Lietuvos ministerę pirmininkę priėmė Prancūzijos prezidentas F. Mitterand.

Kalbėdama spaudos konferencijoje po susitikimo su Prancūzijos prezidentu F. Mitterand, K. Prunskienė pabrėžė, kad didžiosiose valstybėse vyksta konsultacijos, ieškant išeities.

Eliziejaus rūmų atstovas pranešė, kad Prancūzija siekia išsaugoti ir atkurti sąlygas dialogui. **''Mes'',** — pasakė jis, **''padarėme viską, kad būtų išvengta padėties pablogėjimo ir jos peraugimo į konfliktą.** Lietuvos atstovai pasisako už tai, kad kai kurios šalys, taip pat Prancūzija, toliau dėtų pastangas, kad būtų pradėtas dialogas. Dabar mes esame klausimo diplomatinio sprendimo stadijoje''.

Jeigu kalbėti apie spaudą, tai gal apie nieką, iš lietuvių, taip užsienio spauda nėra rašiusi, kaip apie Prunskienę ir jos kelionę.

Rašytojo S. Šaltenio pokalbis su premjere Prunskiene

Prof. K. Prunskienė LPS (Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdio) suvažiavime.
Prof. K. Prunskiene at the Lithuanian Sajudis convention.
Photo by G. Zdančius

*— Sakykit, ar labai mylit mūsų žurnalistus? Prieš kiek laiko jie, pamenu, užgauliai klausinėjo: kur nafta? **Už kieno pinigus važinėjat?** Dabar visi priblokšti. Juk išvažiavo Prunskienė, rodos, vos ne kaip **Pelenė**, grįžo **kaip karalienė.** Mūsų laisvoj, kaip niekada, spaudoj pirmąkart pasirodė ir Lietuvos vadovų karikatūros: gal matėt kaip muzikantas Landsbergis su Prunskiene mina dvivietį dviratį? Ar vienodu tempu minat?*

— Bandom vienodai... Nors esam skirtingi žmonės. Suprantam, kad mūsų tikslas — nepriklausomybė, tai ir minam.

— Dar tik porą mėnesių važiuojam, gal visi geriau važiuot išmoksim?

— Dieve duok, Dieve duok... Turėtumėm išmokt. O dėl žurnalistų... Dabar tie, kurie šaukė, ko aš važinėjau po Skandinaviją, ką aš ten veikiau, paprasčiausiai tyli. Tiek to...

— Ar neatrodo, kad, išrinkus Jelciną, įvyko persilaužimas, — laukia dideli pokyčiai?

— Tą persilaužimą aš jaučiau paskutiniąsias savaites. Dėl daugelio dalykų. Štai nuomonė, kad yra jėga — nepajudinama, kad mes — nė žingsnio, deja, nuskambanti mano kolegos Brazausko žodžiuose, jog Tarybų Sąjunga tokia stipri, mes tokie mažiukai ir turime itin skaitytis... Tačiau toks nusižeminimas dabar savaime įgyja kitą prasmę. Kur šiandien tas mūsų atramos taškas, jeigu Rusija yra su mumis? Gal ir pasaulis dabar supras, kad jis visas viltis dėjo į vienintelį žmogų... Juk jeigu Maskva su mumis, Leningradas, Rusija su mumis, tai kas prieš mus? O jeigu jisai su mumis ir tiktai laviruoja, tai susitelkim, padėkim, kad jis apsivienytų su tom jėgom, kurios remia demokratinius procesus ne tik pačioj Rusijoj, bet tuo pat metu visoj Europoj... Girdėjom: kodėl Gorbačiovas turi būti didesnis už mus Lietuvos patriotas, jeigu Vakarai nepadeda jam būt stipresniam, tiki, kad kažkokios reakcingos jėgos gali jį nuversti. Jie tiki tuo tariamu pavojum, kad neva kariuomenė paims valdžią... Aš jaučiu, kad **nėra tokio pavojaus,** Kariuomenė lojali.

Užsieny kartodavau, kad mes tarėm savo žodį: **kas esame ir kuo norime būti.** Yra trys veiksniai: Lietuvos interesai, kurie atsimuša į priešingus Sovietų Sąjungos interesus ir Vakarų poziciją. Jeigu Vakarai įvertintų tai, kad Lietuvos klausimo sprendimas pastūmėtų visą Europą ir pasaulį į naują būseną, į atvirus santykius. Lietuva galėtų būti vožtuvas, atsiveriantis į abi — Rytų ir Vakarų — puses. Manęs Vakaruose klausdavo: argi Gorbačiovas duos jums nepriklausomybę, žinodamas, kad tai sukels grandininę reakciją kitose respublikose, jei dėl to subyrės visa Sąjunga? Aš jiems atskleisdavau keletą momentų. Pirmo klausimo ''**leis** ar **neleis**''nėra, teisę būti laisvi mes turime, jinai duota mums **Dievo**... Net Molotov-Ribbentropo paktas čia antraeilis dalykas. Antra: jeigu mūsų nepriklausomybė sukels panašų laisvės troškimą kitom tautom, negalime sakyti, kad laisvės reikia tik mums,

Du Sąjūdžio remiami kandidatai, išrinkti į Lietuvos Aukščiausiąją Tarybą. Iš k.: Tremtinio klubo pirm. kaunietis Audrius Butkevičius ir Ministrų Tarybos pirm. Kazimiera Prunskienė, 1990 m. vasario m.

Two candidates, supported by Sąjūdis, who were elected to the Lithuanian Supreme Council in February, 1990. From left: the Chairman of the Deportees club from Kaunas Audrius Butkevicius and the Prime Minister of Lithuania Kazimiera Prunskiene.

Photo by A. Petrulevičius, SIA

o kitoms — gerai ir imperija, prezidento valdžia. Mūsų laisvė — mūsų teisė, kitos tautos pačios sprendžia... Pagaliau ar verta skinti neprinokusį vaisių, ar visos tautos pribrendusios valstybingumui? Mūsų nepriklausomybės vaisius pribrendęs, mes jį skiname be baimės **apsinuodyti.** Yra būdų, kaip kitose respublikose neplėtoti Baltijos valstijų praktikos pripažinus **ypatingus mūsų motyvus** (buvom okupuoti, Maskva pripažino Molotovo-Ribbentropo paktą ir pan.). Vadinasi, mūsų teisė išskirtinė, mes neįspraudžiami į TSRS Konstituciją. Pagaliau klausiu vakariečių: kodėl imperijos išsaugojimas turi būti savaime suprantamas tikslas, kodėl jie tai toleruoja, jeigu nemato realios naudos? Aš jų klausiu: **ką davė imperija tautoms?**

— Ar bent kiek pamiegodavote tom įstabiom dienom?

— Labai nedaug. Kai iš Vašingtono skridau į Londoną, numigau tik pusantros — dvi valandas. Bet nejaučiau nuovargio... Kaip ir visur pasitiko būrys žurnalistų, ir taip — iki išnaktų... Aš sakiau kardinolui, kad mane lyg kokia dvasia buvo pakylėjus! O jis sako: kaipgi, mes meldėmės! Tada tikrai jaučiau stebėtiną aiškumą, mintis — lengva, žodžiai tikslūs... Paskui girdėjau: **Vašingtono šturmas. Vašingtono numylėtinė** ir visokių epitetų, nes iš tikrųjų padariau viską, ką sugebu padaryt...

— Tai buvo žvaigždžių valandos? O Maskvoj to nepatyrėt?

— Sunku bendrauti, kai matai nepasitikėjimą, kažkokį agresyvumą. Po Vakarų buvo ypač sunku Maskvoj, jaučiausi nelaiminga. Grįžau namo kaip sumušta... dvasiškai. Nors niekada prieš Maskvą nenusižeminu. Aš sakau: ''Jūs pats Michailai Sergejevičiau, atkimšot butelį, išleidote laisvės džiną Lietuvai, tačiau juk laisvė yra nevaldoma!''

— Ir tai į akis Michailui Sergejevičiui?

— Pasakiau jam... Ir Vašingtone aiškinau, kad **nelaimė yra tą laisvę valdyti, o laisvė juk nepasiduoda žabojama.**

— Dar tik kuriantis Sąjūdžiui, Utenos hipodrome Prunskienė kalbėjo labai aistringai — susidegins, sakė, jei nepavyks pasiekti Lietuvos savarankiškumo... Aš tikiu, istorija matė tokių pasiryžėlių.

— Ne veltui Gorbačiovas avantiūristais vadina. Niekada nevengiau rizikos. Rizika — pozityvus veiksmas. Antai matau pavojus, aklavietę, kitiems — viskas, pasaulio pabaiga, o aš to nepamirštu, tačiau žinau, kad galima išvengt... Sutramdau situaciją, ir čia jokio žygdarbio nereikėtų ieškoti. Aš iš tikrųjų, jeigu reikėtų, tai ir po tanku, ir susideginti... Galima paaukoti save ir išnykti, nukreipti savo veiksmą į **niekur.** Tačiau mano didžiausias patikrinimas buvo Vašingtone ir Vakarų Europoj. Dabar atsigręžiu atgal ir netikiu: negi aš ten buvau? Ar aš galėjau sau leisti šitaip įžūliai elgtis?

— Tikrai, toks įspūdis, kad su rankinuku po pažastim narsiai perėjot visą pasaulį!

— Neturėjau rankinuko, pasiėmiau su savim pasitempusio žmogaus manieras, žmogaus, kuris kalbasi su Amerika kaip su partnere, kuri turi, trūks pliš, mus girdėti, įsiklausyti!

— Sakykit, o Jūsų charakteris Jums pačiai neatrodo sunkus?

— Dabar kai pradedu analizuoti, labiau suprantu tarpusavio konfliktų priežastis, sakykim, šeimoje su vyru, kurį nesąmoningai aš... Nors galėjau slėpti, sakyti jam: kaip gerai, kad šitą sugebi padaryti, bet visados išlįsdavo toks... žinot...

— Noras vadovauti?

— Ne, ne, tokio noro visai nėra... Kitas žmogus labai švelnus atrodo, bet iš tikrųjų trokšta vadovauti... Aš neturiu jokio poreikio valdyti žmogų. Mėgstu tvarkyti reikalus. Ginčijuosi dėl idėjos, dėl jos galiu nusileisti, bet širdy nelieka jokio priešiškumo, noro valdyti žmogų.

— Ar Jūs suvokiat, kad mūsų pasipūtusi vyriška giminė kitąkart sunkiai pakelia, kai moteris nušluosto nosį. Man tas, turiu prisipažinti, nepaprastai patinka!

— Jie negali kitam pripažinti prioriteto, nors yra priversti pripažint, todėl ir širsta... Yra žmonių, kurių gal nepatenkintos valdžios ambicijos. Puola ginti nepriklausomybę, lyg aš ją kaip nors žlugdyčiau. Ieškot, ar yra priešiškų jėgų.

Aš ne akla. Matau tas jėgas ir įvertinu. Bet matau ir kitą pusę, kada mes patys savęs bijom, savo laisvės... Esame drąsūs ir laisvi, bet krūpčiojame nuo kiekvieno šapelio, bijome priartėti prie tos ribos, kai nepriklausomybei dar niekas negresia.

— Taip sunkiai atgavus nepriklausomybę, daugelis jaučiasi budrūs kaip sarginiai laisvės šunys.

— Man sunku ginčytis su žmonėmis, kurie mato Lietuvos reikalus kaip iš šulinio.

— Gal kartais mes, kurdami valstybę, tebežiūrim iš gilių Sąjūdžio apkasų?

— Mes pasakėm: esame laisvi. Parodėme drąsą, ryžtą. Mūsų likimą nulems tos jėgos, kurios turi šiandien kaip ant stalo išklojusios ne tik Lietuvą, bet visą Europą, visą pasaulį ir rikiuoja tolimesnius veiksmus. Juk klausimas — **pripažinti** ar **nepripažinti** priklauso nuo to, ar jiems naudinga mus pripažinti. Ir kas mes tokie, kokius rūpesčius kitiems užkraunam? Pasaulis nenori girdėti, kad mes nelaimingųjų zona, nelaimės ištikta zona, kuriai reikia pagalbos... Ne tai pasaulis nori išgirsti. Turime sakyti, kad esame **perspektyvūs partneriai,** kad galime būti **naudingi visoms pusėms.**

— Liūdna su tuo sutikti, bet deja... Tačiau argi moralė politikoje, baigiantis dvidešimtam amžiui, taip nieko ir nereiškia? Tie aukšti principai, kuriuos kartoja Vakarai...

— Visuomenė daro įtaką politinėms jėgoms, bet politikai — irgi. Klausykit, pasakys jie, Lietuvos byla labai kenkia stabilumui, galime susilaukti bėdų... Pvz., katalikų kongreso išvakarėse sužinojau, kad Rytų Vokietijos bažnyčia labai abejojo, ar reikia mane **įsileisti į tą kongresą**, ar nepakenksiu Vokietijai. Jie tokie jautrūs, taip bijo, kad tik išsaugotų tai, kas ten vyksta, griuvus Berlyno sienai. Tačiau bendra kongreso dvasia paveikė taip, jog paskui

jie pasakė, kad labai norėtų bendrauti su mūsų katalikais.

— O mūsų politika, matyt, išvaduota nuo tokių nesmagių sąžinės graužimų? Kaip manot, ji dar nepersunkta cinizmo, švari?

— Ojojoj! Norite labai gerai galvoti apie mus! Argi Jums neatrodo, kad cinizmo esama, kai dramatizuojame savo padėtį? Kai norime pasakyt: trokštame būti nepriklausomi, bet esam nuskriausti. Pasauly ir be mūsų yra nuskriaustų, alkanų, nelaimingų. Pažiūrėkim į Rusiją, kokios ten nelaimės zonos, ir apsiraminkim...

Štai situacija: Lietuvos vyriausybė turi išspręsti, kaip ištverti blokadą, kad ji būtų neskausminga, bet pasauliui **reikia parodyti, kad yra labai blogai**, — kad jis turi mus pripažinti nelaimės ištikta zona ir padėti... Sakykit, kaip tai suderinti? Mums turi būti gerai, bet reikia, kad atrodytų, jog yra blogai!

— Iš ko susideda politikas? Aišku, iš šypsenos. Užsieny apdraudžia garsių futbolininkų kojas milžiniškom sumom. O Prunskienės šypsena, turbūt, įkainota ne mažiau kaip milijonu. Matyt, politikoj įtaiga, simpatijos kaip ir teatro scenoj ne paskutinėj vietoj?

— Kas man padeda? Na, pirmiausia logika, paskui **intuicija**. Kalbi su partneriu — Kohliu ar Gorbačiovu, — suvoki jo mąstymo specifiką. **Reikia sakyti tiesą**, žinoma, nesakant to, ką geriau nutylėti... Ieškai teisingo atsakymo, remiesi logika ir intuicija, bet nenuklysdama nuo politinio partnerio interesų. Paanalizavus mano kalbas, na, sakykim, kai sukau tuos ratus per pasaulio sostines, abejoju, ar mano išsakytos kurios nors mintys logiškai nesutaptų su mūsų bendru siekiu.

— Visuomeniniuose darbuose visuomet glūdi ir asmeninis motyvas. Baranauskas gal nebūtų ''Anykščių šilelio'' parašęs, jei nebūtų užgautas, jei nebūtų troškęs įrodyti, ko jis pats vertas ir jo mužikiška lietuvių kalba.

— Daug tų motyvų. Jūs paminėjote mano kalbą Utenoje. Buvau pamiršus... Iš kur tai? Gal iš vaikystėje skaitytos knygos? Man Žana D'Ark buvo visiškai suprantama herojė... Atrodė, kad taip natūraliai ir turi elgtis žmogus ir, jeigu reikia, eit ant laužo... Priespaudos jausmas ir sukelia norą išsivaduot — tai vienas mano argumentų... Kitas: kai važinėjau po pasaulį, patyriau bjaurų **sovietišką nepilnavertiškumą**, kurį man labai sunku įveikti. Pirmąkart į užsienį ilgesniam laikui išvažiavau 1982 m. — negera buvo, kad ten žino, **kokiam mes pasauly gyvenam.** Kai mirė Brežnevas, lyg palengvėjo: Viešpatie, bent dalis gėdos dėl absurdiškai apverstos aukštyn kojom mūsų ekonomikos nusirito. 1985 m. ''Moksle ir gyvenime'' paskelbiau straipsnį — atrodė, kad mane tuoj suims. Ten netiesiogiai įrodinėjau, kad sovietinė ekonomika negali funkcionuoti.

K. Prunskienė kalba IV-jame lietuvių jaunimo politiniame seminare, Washingtone.

K. Prunskienė speaking at the Fourth Annual Political Seminar of the Lithuanian American Youth Association in Washington, D.C. *Photo by P. Klimas*

— Ar tikėjote, kad kada nors ateis atgimimas? Kaip galvojote pragyventi visą gyvenimą?

— Viduj visados gludėjo pasipriešinimas, kitąkart išsprūsdavo, išsiduodavau studentams... Viešpatie, galvodavau, o jeigu tarp jų sėdi kokio niekšelio vaikas? Kai paėmiau partinį bilietą, žinodama, kad esu visai kitokia, norėjosi mest...

— Koks jausmas, kai žmogus gauna partinį bilietą?

— Dvasiškai priešiniesi, tik žinai, kad turi tai padaryti. Juk nuo partinio bilieto prasidėjo mano stažuotė... Aš perdaug nesiveržiau, bet man siūlė ir tą, ir kitą, — vis duodami suprasti, kad nenatūralu, jog mokau studentus ir nesu partijos narė! Nors su studentais ir be partijos puikiai sutardavau...

Aš daug ką atlaikiau, nuo penkiolikos metų dirbau. Brolis sako man: **Tau sunku tada, kada tau lengva!**

— Ar tik ne tas natūralumas ir logikos, intuicijos derinys, tas sprogstamasis mišinys, lietuviškas dinamitas padeda Prunskienei politikoje, važinėjant po pasaulio sostines?

— Jie pamato, kad tai, kuo aš tikiu, yra tikra, be falšo. Argumentai logiški, nepaneigiami.

Mes maža valstybė, neturim nei kapitalo, nei politinės jėgos pasauly, galime laimėti dabar tik **moraline jėga.** Kažkur mėtosi straipsnis iš Amerikos ar Anglijos, kur parašyta: **Lietuva tikrina Amerikos moralę.** Vaikystėj aš buvau labai tikinti. Dabar, kitąsyk, atsiduriu situacijoj, kurią atpažįstu... Rodos, kad aš ją kaip kokią viziją esu mačiusi. Yra dalykų, kuriuos jaučiu lyg kažką truputį antgamtiško. Vašingtone tokioj pusiau miego būsenoj atradau keletą atsakymų, kurie labai padėjo mano misijai. Gal jau pasakojau, kaip man sekėsi nacionaliniame klube Amerikoj, kur susirenka visas elitas. Keliasdešimt tūkstančių reikia sumokėt, kad įstotum į tą klubą... Rinktiniai žurnalistai, prisikimšusi salė, gal kokia penkiolika televizijos kompanijų, lietuvių organizacijos... Lietuviai džiūgavo, krykštavo, plojo (turiu tą teleįrašą). Aš stoviu ir atsakinėju lyg pamokoj. Praėjo valanda su trupučiu. Žiūriu — klausimai baigėsi. Tą akimirką pajutau, kad man nesinori baigt, kad dar daug dalykų galiu jiems papasakot, kad dar **ne viską** pasakiau. Nekuklu gal, bet tikrai gerai sekėsi. Bushas pasakė, kad nesitikėjo valstybinio brandumo iš tokios mažos tautos... Iš tikrųjų man atrodo, kad ir kongrese, ir tame nacionaliniame klube jaučiau, jog turiu rasti tą žodį, kurį pasakytų pati mūsų tauta Amerikai... Dabar, kai grįžau, sėdžiu spaudos konferencijose ir savęs nepažįstu lyg droviuosi mūsų žurnalistams išsiduoti, kad aš kitokia. Prisiderinu prie jų ir galvoju: jeigu tokia būčiau Amerikoj, tai man sakytų — kokius niekus darai!

— Jeigu likimas Jus nublokštų iš čia, iš Ministrų Tarybos, stačiai, tarkim, į gatvę?

— Pragyvenčiau. Kai išeisiu iš čia, išbandysiu save konkrečioj komercinėj veikloj.

Saulius Šaltenis, *gegužės 30*

Už didžią tiesą, už rimtą žodį

Kai nuo užpernai ir pernai aptilo ir į užuolankas pasitraukė aktyvieji Lietuvos tarybiniai poetai (išskyrus vieną kitą dėl honoraro privarantį šimtus grafomaniškų eilučių, į pirmąsias Parnaso eiles iškilo tremtyje išaugę arba išeivijoje gyvenę ir kūrę arba partinės drausmės uiti, nepripažinti poetai.

Šalia tremtinių poezijos antologijos ''Benamiai'' ir daugelio atskirų autorių periodikoje, Antano Miškinio ''Sopulio raudos ir psalmės'' susilaukė ne tik šimtatūkstantinio tiražo, bet ir daugelio komentuojančių, nagrinėjančių, vertinančių rašinių.

Kaip vienintelis fenomenas pernai metais pasirodė (''Sietyne'') ir šiemet vėl atkreipė dėmesio (''Pergalė'', nr. 8) Broniaus Krivicko, išėjusio anuomet į partizanų tarpą ir ten žuvusio (1953 m.), neabejotinai iškeliąs autorių į įžymias savo meto Lietuvos poezijos Parnaso viršūnes.

Bronius Krivickas, gimęs 1919 m., Šiaurės Lietuvoje, lankė Biržų gimnaziją kartu su Mamertu Indriliūnu (1920-1945), Eug. Matuzevičium, Paulium Dreviniu, pastarieji du išlaviravę komunistinio košmaro laikotarpį nenutilę, nepabėgę, nors Drevinis tremties, berods, neišvengė.

''Sietyne'', kur išspausdinti 5 ilgesni ir trumpesni ketureilių posmų eilėraščiai ir 9 sonetai, autorių aptaria literatūrologas Vytautas Kubilius, trumpai buvęs Krivicko mokinys (Biržuose). Rašydamas įvadinį žodį jis rezumuoja:

''Nujausdamas žūtį, Bronius Krivickas pluoštelį eilėraščių ir J. V. Goethės lyrikos (apie 70, kaip sako V. Gasiliūnas) vertimų pasiuntė vienai savo studijų draugei. Taip išliko ši ''miško brolių'' poezija, be jokių politinių šūkių, alsuojanti neišvengiamybės nuojauta ir netrupančia dvasios tvirtybe, tragiškai ieškanti kruvinoje epochoje bendražmoniškumo pradmenų, kylanti į abstraktuotą žodį, būdingą jo kartos — V. Mačernio, A. Nykos-Niliūno, kalbosenai''

Br. Krivickas rašyti pradėjo proza, feljetonu; dalyvaudamas B. Sruogos seminare, parašė dramą ''Pušis ant kalno'', (prof. Sruogos sukritikuota), dramos rankraštis dar nesurastas.

Po nepavykusio dramos debiuto — studijų baigimas ir diplominis darbas ''J. Aisčio-Aleksandriškio idėjų pasaulis'', atėmė daug laiko ir kūrybiškai tas laikotarpis nežinomas.

Poetą pristatydamas ''Pergalėje'' V. Gasiliūnas tarp kitko taip charakterizuoja B. K. poetinį braižą:

Poetas Bronius Krivickas
Poet Bronius Krivickas.

''... O kai pasirinko partizano kelią 'nubudo' poetinis talentas, subrandinęs, manyčiau unikalius lietuvių literatūroje vaisius. Tai paliudys skelbiami eilėraščiai, rašyti žengiant atšiauriais gyvybės — mirties ašmenimis. Juose, manding, atgyja mūsų genetikai 'moteriškai' kultūrai nebūdinga 'didžiavyrių dvasia'...''

Su tuo sutinkant, norėtųsi paabejoti V. K. teigimu, esą ''Krivicko poezija kylanti į abstraktuotą žodį, būdingą jo kartos V. Mačernio, A. Nykos-Niliūno, H. Nagio kalbėsenai''. Nagio ir Niliūno kūrybos tuo metu rodėsi tik patys pirmieji daigai, dar mažai tepanašūs į vėlesnį stilių, ir jie nieko bendro neturi su Krivicko disciplinuota, turtinga, stipraus žodžio vartojimo forma; Mačernio ''Vizijos'' nerodė jokių ''abstrakuotos kalbos'' žymių. Jeigu jau su kuo būtų galima lyginti, tai bent su Venancijaus Ališo sonetais. Nepastovių vertybių destrukcijos metu į griežtai ribotą disciplinuotą formą grįžo (ar pasuko) ne tik lietuvių, bet ir vokiečių, anglų karo ir pokario metų poetai.

Parinkę keletą B. K. sonetų ir kt. trumpesnių eilėraščių atiduodame juos skaitytojų dėmesiui kaip vienintelį (kol kas) reiškinį mūsų naujojoje poezijoje — tragiškos kovos ir heroiškos dvasios bei gyvenimo ir mirties didybės poeziją, realybe iškeltą iki meninės plotmės, išsiskiriančia viršum daugelio paskutiniųjų metų keistų ieškojimų ir sunkių praradimų, poetinio žodžio destrukcijos, poetinio žanro degradacijos.

Neabejojame, kad ir ''L. D.'' skaitytojas, literatūros mėgėjas, pripažins, kad Lietuvos prasmingosios poezijos lobynas praturtintas dar vienu talentu.

Bronius Krivickas

UŽ DIDŽIĄ TIESĄ

Už didžią tiesą aš šiandieną kaujuos
Ir kausiuos visados vardan šitos tiesos,
Ir paskutinį lašą karšto kraujo
Išlašinsiu dėl jos.

Nes ji yra per sunkią kančią gimus
Iš ryžto, siekių ir kovų manų,
Tartum šviesus ir didis nujautimas
Ištryškusi iš sielos ūkanų

Ir kylanti dangop tartum krištolo bokštas,
Ir siekianti žvaigždžių tartum liekna pilis,
Ir šviečia viršum jos taip lauktas ir taip trokštas
Neaiškios ir rūsčios Dievybės spindulys.

Dėl jos einu tarp gretų pirmutinių
Ir ugnimi sau ginklą užtaisau,
Ir puolu sūkurin žiaurių kautynių,
Ir paskutinį šovinį palieku sau.

Gerai žinau, kad priešas trokšta mano kraujo
Kitaip manos tiesos negali jis užmušt.
Todėl kovoj be gailesčio jį kauju
Ir abejingu šaltumu

Einu pro kruvinąjį priešą,
Kada jis, nusmerktas mirtin,
Pasigailėti melsdamas rankas dangun ištiesia
Ir ima broliais savo budelius vadint.

Skaisčiai ir kruvinai tiesa manoji žiba,
Pašventinta mirties ir priešų, ir draugų,
O aš, įtikintas jos grožio ir didybės,
Belaukdamas jos išsipildymo, degu:

Nors reiktų bristi gilią kraujo upę,
Gaisrais padanges išrašyt naktim,
Vis tiek pasauly ji laimėti turi,
Tiesa, kur dega Dievo kibirkštim.

MERGAITEI IŠ PAGIRIO NAMŲ

Sužeistas ir pervargęs kritau ant sniego.
Tiško man krauju žaizda gili.
Ir kai kraujo jau per daug nubėgo,
Užmigau nusilpęs alpuly.

Nubudau. Tu, ties manim palinkus,
Mano žaizdą skarele rišai.
Aš tariau: Palik mane. Aplinkui
Siaučia priešas. Kruvini lašai.

Vejantiem parodys mano taką.
Eik! Palik mane, nes žūsi tu...
Bet tarei: — Žinau, mūs gyslom teka
Tas pats kraujas. Mirsime kartu.

Paslėpei mane ir gydei žaizdą mano.
Brido pusnimis žiema žiauri.
Kovės girioj broliai partizanai
Ir aidėjo šūviai pagiry.

Baltas ir geras rankas sudėjus,
Tu meldeis už mano brolius ir mane.
Buvo gera. Ir man taip regėjos,
Lyg vaikystės tolimam sapne
Vėl matyčiau angelus sparnuotus
Nuostabiai ramiais švelniais veidais...

— — — — — — — — — —

Slinko dienos. Ir žiema speiguota
Upėm išplaukė su tirpstančiais ledais.

Man žaizda krūtinėje užgijo.
Palikau namus ūksmingam pagiry.
Išėjau vėl kautis prieš vergiją
Partizanų atkakliam būry.

Ir kai vakare tarp vyrų pulko
Aš sėdėjau žvelgdamas laužan,
Prisimindavau tave ir man

Buvo gera lyg sapne, sapnuotam
Tolimoj vaikystėje kadais,
Kai mačiau aš angelus sparnuotus
Nuostabiai ramiais švelniais veidais.

SONETAI

Kai pradėjo skriet ties begalybe
Bundančios minties jauni sparnai,
Aš ėmiau skausmingai ir liūdnai
Žvelgt į savo būtį siauraribę,

Amžinoj Visatoj tokią menką,
Drebančią prie nebūties angos,
Jog svarsčiau: gal baigt ją, jai jėgos
Man jos ribai peržengt neužtenka?

Ir iš keršto sviedęs iššaukimą
Tam, kurs nulėmė žmogaus likimą,
Liūdnas aš rymojau po skliautu.

Saulė, žvaigždės, muzika ir gėlės
Vien tik skausmą ir aitrumą kėlė
Nelaimingai sergančiam maištu.

★ ★ ★

Mano dienos nebūtin pasvirę.
Aš keliauju rudenio taku.
Ir gryniausio aukso vainiku
Mano kaktą puošia lapai mirę.

Gera grožiu rudenio man svaigti
Vario soduos ir šiluos liūdnuos,
Kai aš žiedą mirštantį skinuos,
Bemąstydamas apie didžią baigtį,

Nes kadaise prakeiksmas, Jam sviestas,
Krito man, ir taip skaudžiai paliestas
Aš tapau bekraštės vienumos,
Jos vien trokštu rudeniu svaigintis,
Nevaisingais jo žiedais dabintis
Ir vienatvėj laukt piktos žiemos.

1948

★ ★ ★

Bet kai vėtroj savo skaudų skundą
Ima šaukti man giria nuoga,
Mano sieloje nauja jėga
Pro liūdnumą rudenio prabunda.

Rods, lyg didį atminimo gandą
Aš girdėčiau skambant pro ūkus.
Kyla lėkti ilgesys lakus...
Bet paklysta ir kelių neranda,

Nes, suklupęs nebūties šešėly,
Metų metais savo aistrią sielą
Vien tamsia nelaime maitinau

Ir kai trokštu, vydams aukso viltį,
Su šviesos Dievu vienybėn kilti,
Iš tamsos kelių aš nežinau.

1948

★ ★ ★

Tu sakai: kai nuo aušros skaistumo
Nubundu su švintančia diena,
Mano siela, spindulių pilna,
Jaučiu Dievui maldą dėkingumo.

Aš žinau: esu Jame panirus,
Ir sruvena Jo galia many.
Lyg upelio vandenys gryni,
Rieda dienos man laimingos, tyros.

Vai, ateik pas šią laimingą srovę,
Kurs, savy sugriovęs Jo šventovę,
Sielvarte kas rytmetį kelies,

Jos tyrumą šventąjį pajauski,
Ir joj tamsų veidą nusiprauski,
Tai tau vyzdžius Jo šviesa palies.

1948

★ ★ ★

Jei aš būčiau toks skaidrus ir grynas,
Lyg padangių žydruma skaisti,
Aš turėčiau visada širdy
Dieną saulę, o nakčia — žvaigždynus.

Jei aš būčiau toks skaidrus ir grynas,
Lyg tos rasos rytmečio vėsoj,
Tai žerėtų Jo šventoj šviesoj
Siela, džiaugsmą tobulą pažinus,

Nes nedrumstų jos jau joks šešėlis,
Vien tik saulė, giedruma ir mėlis,
Vien tik žemės spindesys svaigus

Skelbtų gaustų man Jo šviesią valią,
Ir kas dieną savo laimės kelią
Aš keliaučiau nuostabiai džiugus.

1950

★ ★ ★

Nors kaip paukštis aplink Jį tu ratą
Skriesi savo protu išdidžiu
Ir, sparnais pakilęs virš žvaigždžių,
Išmatuosi erdviąją Visatą.

Bus tau Jis toks tolimas be galo,
Bus lyg miręs Jis tavoj širdy,
Ir vis kaustys ją žiema glūdi,
Sniegas, speigas ir ledai kristalo,

Kol per ugnį atgailos išėjęs,
Tapai tyras, kaip tave Kūrėjas
Leido žemės rojun. Tik tada,

Sutirpinę ledą vakarykštį,
Ims širdy džiugiom versmėm tau trykšti
Jo malonė, meilė ir malda.

1950

★ ★ ★

Aš mačiau, kaip vėtra paskandino
Laivą vidur marių neramių,
Ir keleiviai virš klaikių gelmių
Suposi platybėj vandenyno.

Vieni jų iš siaubo begalinio
Korėsi kitiem dar ant pečių
Ir į gelmę vandenų rūsčių
Grimzdo, į aukas įsikabinę.

Bet kiti tvirtai prieš lemtį klaikią
Grumės, kol, garbingai susitaikę,
Stichijos žiauriosios įveikti,

Grimzdo jūron išdidžiai, be baimės!
Lai laikais gigantiškos nelaimės
Bus jie nors šiais žodžiais pagerbti.

1950

★ ★ ★

Kai kovoj kelies tu į ataką
Ir, į priekį puldamas, žinai,
Kad gal tuoj, kliudytas mirtinai,
Amžinai pabaigsi savo taką,

Nepabūgęs grasančio metalo,
Tu pirmyn smelkiesi su aistra, —
Vienas geismas tau širdy tėra:
Priešais mirtį veržtis ligi galo.

Nes žinai, jei kas, įtempęs valią,
Nesvyruodams pereis šitą kelią,
Mūšį tas net žūdamas laimės,

O jei kas pabėgs neištesėjęs,
Tas tikrai bus kovą pralaimėjęs
Ir paženklintas gėdos dėmės.

1951

★ ★ ★

O audra, kuri, užpuolus girią,
Ąžuolus rambius kvapu traiškai,
Ir viršūnėm išdidžiom miškai
Šlauko purvą prieš tave nusvirę,

Šaukdamas tave kovon mirtinėn,
Melsvame žėrėjime žaibų
Geležiniais pirštais įkimbu
Tau mirtim alsuojančion krūtinėn:

Žerk į veidą savo žaibo lietų,
Smok kamienais ąžuolų gruoblėtų,
Sviedžiamų ant žemės nusiaubtos, —

Neatleisiu rankų atkakliųjų,
Kol krūtinėj, plakęs griausmo kūju,
Tavo pulsas mušti nenustos.

1951

RUDENS GITARA

Mačiau pro langą žalią šilko skarą.
Mirgėjo ji, jau auksu atausta.
Girdėjau grojant gonkose gitarą,
Raudojo grojo, oi! gitara ta...

Ji suokė skundą, kad taip greitai runda
Rudens rimty rymodami šilai...
O skausmas bunda, o skaudžiai sujunda
Ir dunda didūs viesulai...

Dejavo žiedo žūvančio ružavo,
Dejavo javo nokstančio mirties.
Dejone savo taip stygas užgavo
Rudens palangėj mąstančios širdies...

Ir aš žiūrėjau į tą žalią skarą,
Kaip mirga saulėj, auksu atausta,
Ir vis girdėjau gonkose gitarą,
Vaitojo, grojo, oi! gitara ta...

1948

VERGŲ TURGUJE

J. Povilonis

Juozas Povilonis (g. 1910 m.) 1936 m. baigė Kauno Vytauto Didžiojo universitetą. Mokytojavo Kretingoje, Panevėžyje, Pasvalyje ir Kaune. Arešto metu 1950 m. gruodžio 4 d. dirbo Kauno 4 vid. mokyklos mokytoju. 1944 metais parašė knygą ''Nereikalingi žmonės'', kurioje buvo paminėti ir 1941 m. birželio mėn. trėmimai. Bausmę atliko Verchojansko rajone and Janos upės krantų, Batago lageriuose. Grįžo 1955 m.

Pagaliau privažiavome Komsomolską prie Amūro. Čia mūsų ešelonas stovėjo gana ilgai, nes per tą didelę upę buvo keliama šliužais po keletą vagonų. Per pietų metą mūsų vagone vėl atsirado Ivanas. Lietuvių grupėj jis pasirodė Vilniaus persiuntimo punkte prieš kraunant visus į vagonus. Jaunas, vidutinio ūgio, neblogai kalbėjo lietuviškai. Sakėsi kilęs iš mišrios šeimos, motina išmokiusi lietuviškai, gavęs taip pat 25 ir 5. Už ką ir kaip neteko girdėti, bet jo aktyvumas ir santykiai su palyda mus nuteikė atsargumui. Mes jį laikėme paprasčiausiu ''stukačiumi'', pristatytu prie lietuvių grupės, kuri šitame ešalone užpildė du vagonus. Jis kartais, kol padalydavo maistą, pasakodavo naujienas. Atseit turįs ryšių su ešeloną lydinčiu felčeriu. Šiandien jis pasakęs, kad kelionė greit baigsis ir mus veža į nedidelį uostą.

Važiavom labai lėtai. Dažnai ir ilgai ešelonas stovėdavo. Kalbėjo, kad šitą geležinkelio atkarpą per kalnyną statė japonų belaisviai po Japonijos kapituliacijos. Ir kaip būdingą japonų bruožą, minėjo jų drausmę: atvesdavo kareivių dalinį sargybiniai į darbą, o jie susėsdavo kas kur ir nei iš vietos, kol neateidavo koks vyresnis japonas ir įsakydavo jiems dirbti. Vieta kalnuota ir labai nelygi. Reikėjo kirsti tiesiog uolienas.

Pagaliau po poros parų lyg leisdamasis žemyn traukinys pradėjo gyviau riedėti ir per langelį buvo matyti, kad įvažiuojam į lagerių miestą, kurio pagrindinis akcentas — sargybos bokšteliai, spygliuotų vielų tvoros ir žemi barakai. Ir iš dešinės, ir iš kairės tas pats. Iš dešinės barakai kilo aukštyn į šlaitą, iš kairės — leidosi žemyn.

Tai vergų turgus. Nedidelis žvejų uostas prieš Sachaliną, kurio apaugę krantai ryškiai matyti. Kad čia žvejų uostas, supratau iš prieplaukoje išcementuotų milžiniškų baseinų, į kuriuos vandenyne ir pakrančių mariose žvejojantys laivai supila savo laimikį.

Kur pažvelgsi, visur sargybos bokšteliai, vadinasi, lagerių zonos. Kitokių kvartalų nemačiau. O reikia tikėtis yra laivus ir lagerius aptarnaujantys žmonės. Ilgai dar mus vežė, lyg aplink visą gyvenvietę. Kiek palaukus, atidarė vagoną ir liepė išlipti. Prie vagono stovėjo trys kariškiai. Vienas iš jų laikė glėbį bylų, o toliau kareiviai su automatais saugojo visą operaciją. Sustatė po keturis, suskaičiavo ir nuvedė kažkokia prieškalne į lauką. Pasidėjo ant akmens bylas ir ėmė šaukti po vieną: vardas, pavardė, tėvo vardas, straipsnis ir kiek teistas. Čia atvedė tik mūsų vagoną — 45 žmones. Visi buvome teisti pagal 58 str., tik skyrėsi jo padalos. Kitas lietuvių vagonas stovėjo pakalnėje ir dar laukė savo eilės. Patikrinę mus nukėlė į netoli buvusią lagerio zoną. Čia vėl tos pačios tikrinimo ir skaičiavimo ceremonijos, tik tada patekome į milžinišką baraką — apie 50 metrų pločio ir 20 m. aukščio. Pasieniais buvo kelių aukštų narai, o per vidurį prie atraminių stulpų buvo krūvos kalinių bagažo. Juos saugojo vienas kitas kalinys. Šis milžiniškas barakas buvo vergų turgaus vyriškosios dalies centras. Per šį baraką turėdavo visi pereiti, kad po pirties pasiskirstytų į mažesnius barakus. Ten laukdavo, kol atvažiuos pirkliai ir pageidaujamą kiekį išsiveš į tolimąsias statybas — Magadaną, Kamčiatką ir kt. Per metus į šį turgų suveždavo, anot kalinių, apie 50 tūkstančių darbingų vyrų ir moterų. Kai vyko trėmimai 1941-aisiais ir vėlesniais metais, — tai buvo lietuvių tautos genocidas. Trėmė ir tam, kad sunaikintų. Karo ir pokario metu amerikiečiams pristačius rytuose daugybę fabrikų ir įmonių, aprūpinus jas technologija, esant žaliavoms vietoje, trūko darbo jėgos. Kas vyks, kol nėra minimalinių patogumų? Rusas, nualinęs savo aplinką Rusijoje, greičiau patraukė į Pabaltijį, Kaukazą, Moldaviją ir kitus pakraščius, kur vaidindamas didvyrį-išvaduotoją mokėjo išnaudoti aplinką, kad tam būtų patogu ir ramu gyventi. Iš tikrųjų, kiek teko etapuose ir lageriuose stebėti — tai pirmiausia ėjo pabaltijiečiai, rytų ukrainiečiai ir baltarusiais, toliau gruzinai, armėnai, moldavai. Iš musulmonų kraštų buvo po keletą, o rusų tik vagys, plėšikai ir žmogžudžiai. Be to, legeriuose jie stengėsi užimti pirmas pozicijas ir valdyti ne tik kalinius, bet ir lagerio administraciją, kiek tai jiems buvo naudinga ir įmanoma.

Greitai mūsų grupę išvedė į pirtį. Buvo liepos vidurys. Nešalta, bet aiškiai jautėsi jūrų alsavimas. ''Prožarkoje'' įsakė kabinti visus drabužius, kad išdegtų visi atvežtiniai parazitai.

Apsiprausti buvo galima, bet tas skubinimas atėmė visą malonumą beveik po 2 mėnesių pajusti vandens skonį.

Po pirties mus nuvedė į tuščią baraką, matyt, vergai jau buvo išvežti į paskyrimo vietas. Čia greitai atvedė kitą mūsų etapo grupę ir iki vakaro pripildė visą baraką. Tačiau iš mūsiškių jau buvo nebe visi, kurie iš Vilniaus išvažiavom. Galbūt valdžia pagal bylas kai kuriuos atrinko, o kiti patys skubėjo įsipiršti, kad tik greičiau gautų sotesnį ir mažiau jėgų kainuojantį duonos kąsnį.

Labiausiai lageriuose buvo vertinami gydytojai, dailininkai (ne tik lagerių apipavidalinimui, bet svarbiausia ponų ir jų šeimų portretams gaminti), toliau ėjo staliai-statybininkai, batsiuviai, siuvėjai ir kitos smulkios profesijos. O mokytojai buvo prasčiausia kategorija, jeigu jie nemokėjo kokio nors rimtesnio amato. Todėl jiems ir buvo sunkiausia.

Artimiausas mano bičiulis visoje kelionėje ir iki grįžimo buvo Česlovas Jutelis, agronomas. Aš jį 1940 — 1942 m. mokiau Panevėžio berniukų gimnazijoje. Mes susitikome Vilniaus persiuntimo punkte. Greitai susidraugavome. Dalinomės maisto kąsniu, kurį mano mylima žmona, irgi mokytoja, sugebėjo gausiai parūpinti Vilniuje ir vėliau lageryje, o jis savo energija ir sumanumu padėjo man kelionėje. Lageryje tik jo dėka aš patekau į rūdos sodrinimo fabriką and Janos krantų. Tuo būdu išvengiau miško darbų. O jis gavo 25 už tai, kad pokario metais atseit nuginklavęs du rusų raitelius ir pristatęs juos viršaičiui. O iš tikrųjų — radęs javuose besiganančius du arklius ir parsivedęs namo. Po pusdienio atėję du girti kareiviai. Vienam dar padėjo įlipti į balną ir tas išjojęs. Aiškiai suvokęs, kad nei arkliai, nei balnai nebuvo kareiviški. Bet to užteko.

Greit nuo mūsų atsiskyrė buvęs Kauno dramos teatro artistas Stasys Čaikauskas. Su juo susipažinau dar Kaune, saugumo rūsyje, po tardymo laukdamas teismo. Gyvas ir energingas vyrukas. Jį kaltino vokiečių okupacijos laikais kažką netinkamo perskaičius per radiją. Ir to užteko pilnai bausmės dozei. Jis labai tikėjo Justo Paleckio, kaip gero pažįstamo, pagalba. Tuoj įsitraukė į veiklą ir po poros savaičių tarp barakų padarytoj pakyloj suvaidino kažkokio veikalo gabaliuką. Kai jis išgirdo, kad mus ruošia etapui, atėjo lyg atsisveikindamas į baraką ir pasakė, kad jis kol kas čia pasilieka, nes vešią labai toli ir jam būsią per toli grįžti. Iš tikrųjų jis grįžo į Lietuvą iš Magadano po kelerių metų.

''Gyvenimas pasijuokė iš manęs'', — su pesimizmo gaidele kalbėjo girininkas Juozas Pėstininkas, susilipdęs Viliampolėje trobelę, kurioje, kaip vėliau įsitikinau, gyveno ir gėlininkyste vertėsi su žmona. Prieš karą jis buvo netoli Kauno Lapių bažnytkaimio apylinkėse išsimėčiusių miškų girininkas. Važiuojant iš Kauno į Vandžiogalą, beveik pusiaukelėje pastebėsite dviejų kaimų pavadinimus: Didieji Ibėnai ir Mažieji Ibėnai. Po 1863 m. sukilimo caro žandarai išvežė tų kaimų lietuvius į Sibirą, o į jų vietą atvežė rusų šeimas ir popą, pastatė cerkvę, kuri dar ir dabar tebestovi Didžiuosiuose Ibėnuose. Iš kur atvežė rusus, jis nežino, bet kad jie išprusimo ir kultūros atžvilgiu nieko nepasiekė, tai aišku. Tamsybė buvo, tamsybė ir liko. Bet jie ryškiai įėjo į Juozo Pėstininko gyvenimo istoriją. Tų kaimų moterys vasarą gretimame miške rinkdavo uogas ir grybus, nors tai buvo draudžiama, o vyrai vogdavo apylinkėse arklius ir kitus gyvulius. Žiemos metu prasidėdavo miško vogimas. Malkas veždavo į Kauną. Žiūrėk, vieną eigulio sugautą nubaudė arba pasodino už antrąją vagystę, jau atsirado kitas. Ir taip be galo. 1940 m. jie atsigavo. Kas tik galėjo, išbėgo iš tų kaimų. Kas į miliciją, kas gavo tarnybą kalėjimuose ir panašiose įstaigose, kur mokslo nereikėjo, o rusų kalba labai tiko. Su ibėniečiais Juozas Pėstininkas susitiko ir liūdnesnę dieną, kai jį areštuotą atvežė į saugumą. Iš tardytojo kabineto į paskirstymo kambarį jį vedė iš pažiūros matytas veidas. O tas, kuris darė paskutinę kratą, atėmė diržą, išpjaustė sagas, šypsodamasis paklausė: ''Nu kaip, ponas girininke, čia nuotaika ne kokia?'' Girininkas tik sukando dantis.

Kitas jo nusikaltimas buvęs, kad Lapių bažnytkaimyje ir jo apylinkėse buvę dvarininkų išperos trukdydavo lietuviams per pamaldas lietuviškai giedoti. Nors jis nebuvęs didelis bažnyčios mėgėjas, bet su savo tarnautojais eidavęs sekmadieniais į bažnyčią ir ten giedodavęs lietuviškas giesmes, kad lenkų davatkos savo provokacijomis netrukdytų lietuviams melstis. Šitų nusikaltimų užteko, kad girininkas būtų teismo pripažintas tėvynės išdaviku ir nuteistas 30-čiai metų katorgos.

Iš Kauno kalėjimų pusrūsio į vergų turgų buvo atvežtas lietuvis dailininkas Vytautas Banys. Kai po teismo įmetė į mūsų kamerą, jis buvo tiek susijaudinęs, kad pro ašaras negalėjo žodžio ištarti. Aš su juo buvau susipažinęs laisvėje ir stengiausi nuraminti. Jį baisiai prislėgė tas bausmės laikas. Jis į šonus nesidairė, o priekyje jokių perspektyvų nematė. Tiek metų — tai mirtis. O tiek kūrybinių sumanymų. Paskutiniu laiku Guzevičius pasiūlęs jam iliustruoti savo romaną ''Kalvio Ignoto teisybė''. Jis padaręs keletą pirmųjų iliustracijų. Jos labai patikusios Guzevičiui. ''Tu būsi lietuviškasis Goja,'' — pasakęs. Taip kilęs po tų žodžių noras dirbti... O čia tau — 30 metų. Atrodė, kad vien ta mintis jį pražudys, jeigu jis nebesuras savyje jėgų blaiviau žiūrėti į bėgantį laiką. Jis irgi rūpinosi šiltesniu kampu ir didesne duonos rieke. Iš turgaus su mumis nebeišvažiavo.

Dailininką A. Juškevičių pažinojau iš Panevėžio laikų, kuris taip pat dirbo berniukų gimnazijoje. Prie mūsų etapo jis prisijungė Vilniuje. Aukštokas, metuose vyras. Dalyvavo komisijoje perimant dvarų menines vertybes. Daug faktų ir nuotykių jis papasakojo iš savo ekspedicijų. Turėdamas laiko, jis nupiešė mano portretą vergų turgui prisiminti, kurį išsiunčiau į namus. Laimingų aplinkybių dėka tas portretas ir šiandien primena vieną mūsų kelionės epizodų.

Kai mus perkėlė į kitą zoną, truputį aukščiau į šlaitą, aiškiai buvo matyti mėlyna vandens juosta, o toliau žali Sachalino krantai. Buvo liepos antroji pusė. Gamtoje ramu — nei lietaus, nei vėjo. Mūsų barakas buvo vienu galu, netoli sargybos bokštelio. Visi kaliniai sėdiniavo ar gulinėjo kieme. Pirklių vis dar nesulaukėm. Vieną dieną prie bokštelio pasirodė iš mūsų etapo antrosios grupės aukštas, liesas artistiškos išvaizdos vyrukas ir sako: ''Jeigu pavyks susikalbėti su tuo azijatu bokštelyje, tai mes tiems skurdžiams paliksime atminimui Lietuvos vaizdą''. Jis susišnekėjo, sargybinis nurodė iki kurios vietos galima prieiti prie bokštelio ir nekliudė pats smalsiai stebėdamas, kas čia bus. Ir dailininkas pradėjo darbą. Anksčiau aš šio vaikino nepastebėjau. Jį į mūsų ešeloną prijungė Vilniuje. Kelionę jis praleido kitame vagone. Nežinojau net jo vardo. Artimesni vagono kaliniai jį vadino Šinkoriuku. Iš nuokalnės smilčių ir molio po jo rankomis greitai ryškėjo Vilniaus pilis, o virš jos didžiulis raitelis — Lietuvos Vytis. Taip greitai ir mitriai jis dirbo, kaip senas įgudęs skulptorius. Pora vyrukų jam paruošdavo medžiagas, kurios buvo čia pat po nestoru retos žolės sluoksniu. Jis pradėjo prieš pietus, o iki pavakarių graži Vilniaus panorama jau buvo baigta. Ėjo ir kitų barakų smalsuoliai žiūrėti. O į Vilniaus panoramos apsaugą įsijungė ir sargybinis. Šaukdamas, kad neprieitų arti ir nesugadintų, nes raitelis jau beveik visas buvo jo zonoje.

Dar tektų paminėti jauną veterinarijos gydytoją iš Kauno Kuprį, kuris grupavosi su jaunimu. Nupirko ir jį tolimon kelionėn. Laive kilus dizenterijos epidemijai, beslaugydamas kitus, susirgo. Medicininės pagalbos jokios. Perplaukus Beringo sąsiaurį, labai silpną jį iškėlė į krantą. Mirusius mesdavo nuo denio į vandenyną.

Paminėjau tik gabesnius žmones, kurie, užuot kūrę pagal talentą ir sugebėjimus savo Tėvynei, buvo atplėšti nuo jos, suniekinti, nužmoginti šitame vergų turguje ir parduoti nežinia kokiam likimui.

O kur dar žvalus ir gabus jaunimas, išplėštas iš baigiamųjų klasių suolo, moraliai niekintas, tryptas ir laužytas — tai gyvas ir energingas dzūkas R. Baliulevičius, panevėžietis Deksnys, ukmergiškis H. Valiukas ir kiti, kuriems buvo sugriautas gyvenimas vos tik jam pražydus. Ir už ką? Kad jie norėjo gyventi savo krašte ir jam atiduoti visas jėgas? Ar už tai, kad jie neapkentė to maro epidemijos ir nenorėjo mirti po jų kruvina letena? Kodėl?

Kilojo mus iš vienos vietos į kitą. Matyt, grupavo etapui. Vasara jau buvo įpusėjusi, o nepamirškim, kad žiema ten prasideda gerokai anksčiau.

Pagaliau pasklido gandas, kad atvažiuoja pirkliai. Vėl mus veda į pirtį. Ir kai išsimaudėm, priepirtyje nuogus surikiavo po keturis.

Prie lango stovėjo stalas, prie kurio du vyrai civiliai apsirengę ir dvi moterys ant stalo turėjo kažkokius popierius. Mums įsakė lėtai po vieną greta praeiti pro juos, kad jie galėtų įvertinti vergų fizinę būklę ir įmitimą. Vokiečiai, sako, atrinkdami vergus darbui bandydavo ant užpakalio suimti odą, ar po ja yra dar koks nors raumenų sluoksnis. Čia daug ''kultūringiau'': užteko moteriško žvilgsnio, kad nuspręstų, kokiems darbams ta grupė galėtų tikti.

Po šitos pirties jau buvo aišku, kad mus iš čia greitai išveš. Dar kartą permetė mus į kitą zoną, aišku, kad atrinko etapui. Čia jau buvo latvių, estų, baltarusių ir ukrainiečių, maišėsi gruzinų ir armėnų. Toje zonoje vandens stigdavo, bet musulmonai pasikeisdami budėdavo, kada pasirodys vanduo, kad prisipiltų indus apsiplovimui. Jiems tai ritualinis veiksmas. Jie laikėsi tarp savų ir, atrodo, kad pažinčių vengę.

Dienas paįvairindavo įprastiniai turgaus nuotykiai. Jau žinojau, kad lageriuose yra dvi partijos: zakoninkai — tai vagys, plėšikai, žmogžudžiai, kurie atsisako bet kokio darbo, laikos savo įstatymų. Jeigu jiems nusižengdavo (pvz. išeidavo į darbą, pas administracijos atstovą ar į namus, tai jau būdavo išdavikas — ''kalė'' arba ''suka''), tarp jų kildavo mirtina kova. Jie su kitais lageriais palaikydavo labai gerus ryšius ir žinodavo kur kas yra. Į vieną zoną jų niekada kartu nesuleisdavo. Vieną dieną atvežė grupę zakoninkų ir nuvedė į atskirą nedidelę pirtį. Užuodė jų priešai, praplėšė stogą ir apsiginklavę peiliais užpuolė besimaudančius. Kol sargyba, stovėjusi prie durų susigraibė, 20 nuogų vyrų buvo nudurti. Suguldė juos ant žemės prie pirties. Atėjusi komisija juos ''nurašė''. Tuo ir baigėsi. Sykį, keliant į kitą zoną, prisimaišė jaunas vyrukas. Sakėsi, kilęs iš Moldavijos. Sujudo ''kalės'', suuostė, kad jis paleistas iš ''buro'' (tai specialus, stipriai saugomas nedidelis barakas zakoninkams). ''Kalės'' bijodami, kad jų neišduotų, naktį jį patardė ir pasmaugė. Jų būdinga taktika tokia: vienam įsako vykdyti jų sprendimus, o kitam, kad jis eitų ir prisipažintų padaręs tą nusikaltimą. Visi kiti kalinai — ''mužyki'' — darbo liaudis, kuri turi uždirbti savo sunkiu darbu pragyvenimą pirmiausia jiems, o kas lieka sunaudoti sau. Kiekvienas geresnis kąsnis arba kokio nors ''mužiko'' padoresnis drabužis priklauso jiems, jeigu nenori, kad tau suvarytų peilį į nugarą. O ''mužikai'' visi labai norėjo gyventi. Kiekvienas žinodamas, kad niekur teisybės ir užtarimo neras, nesipriešindavo.

Jau lageryje pamatęs mano maiše sulankstytą rudeninį paltą, su kuriuo mane areštavo grįžusį iš gimnazijos, prisistatė senas lagerio vagis, kalbantis lietuviškai (vėl mišrios šeimos ''produktas'') ir paprašė geruoju jam jį atiduoti. Už tai atseit atnešiąs porą kepalų duonos. Tikėk vagies žodžiu. Taip ir nemačiau nei duonos, nei palto.

Viena liepos pabaigos diena sujudino visą lagerį: vėl tikrino, skaičiavo ir išvedė į uostą. Ten stovėjo prie kranto didžiulis prekinis laivas, o gal specialiai pritaikytas vergams vežioti. Ant denio buvo tik sargybos būdelė. Triumas, į kurį mus pakrovė, užėmė didesnę pusę laivo. Pasieniais buvo įtaisyti 4 — 5 eilių narai. Visa palyda, matyt, buvo įsitaisiusi kitame laivo gale.

Po kelių valandų laivas sukaukė ir pajudėjo į nežinią.

Taip mes ir atsisveikinom su šiuo vergų turgumi, kurį praėjo tiek žmonių ir kiek dar praeis nežinodami nei už ką, nei kodėl, kol pastatys tą ''šviesų'', nuolat temstantį rytojų.

TREMTINIŲ ATSIMINIMAI

''Leiskit į Tėvynę'' — Trėmimo keliais 1941-42 metais, spaudai parengė Kęstutis Pukelis, išleido ''Šviesa'' — Kaune 1989 m. Dail. Marius Jonutis. Techninė knygos redaktorė — N. Mieldažytė, korektorė — V. Margelienė; joms reikia pasakyti gerą žodį už knygos švarų, beveik be korektūros klaidų išleidimą. Kietame viršely dieviškosios Motinos su nukankintu Kristumi ant kelių — tinkamas piešinys, tikrų fizinių ir moralinių kančių aprašymų knygai. 395 puslapiai.

A book of memoirs by deportees "Let us go to our Fatherland." Cover and illustrations by artist Marius Jonutis.

Šioje knygoje spausdinami mokytojų tremtinių atsiminimai, viskas dokumentuota, tikroviška, dėl to ypač skaudūs ir skaitytoją sukrečią. Pasakoja gyvi išlikę ir sugrįžę Tėvynėn, arba jų vaikai. Perskaityti šią knygą visiems būtina, nes anie kankiniai mus moko dvasios didybės ir ištvermės. Taip pat, palieka dar vieną lapą skaudžiai mūsų tautos istorijai.

Aštuoniolika autorių atpasakoja autentiškus išgyvenimus, patirtus žiauraus Sibiro keliuose. Visi giedojo ir meldėsi — ''Leiskit į Tėvynę'', bet grįžo tik maža jų dalis: stipresni fiziniai, pasitikėję Dievu, ištvermingai dirbę ir kitiems padėję... Čia galima suminėti vos tų atsiminimų nuotrupas... Nors kiekvieno istorija — svarbi, nuoširdžiai atpasakota.

Ona Sirutienė — Sibire iškalėjusi 14 metų; ten mirė vyras, sūnelis. Sunku jai buvo ir grįžus į Lietuvą; ne vien rusai žiaurūs, buvo beširdžių ir tautiečių...

O. Sinkienė, išbuvusi tremty 17 metų, kur mirė jos tėvai; duoda tik nuotrupas iš visų kančių, — pasakoja sūnus Algimantas.

J. ir A. Abromaičiai iš Alytaus rajono, kur jų tėvas mokytojavo. Pasakoja, kaip ten išmirė ištisos šeimos; nors lietuviai darbštūs, bet nuo bado ir ligų neišsisaugojo. Tėvai tapo invalidais, prarasta jaunystė; ir 1964 m. išduotas jiems raštelis, kad reabilituoti, nes ištremti neteisėtai...

Ant. Vaitkevičius — išlikęs tik dėl savo ''slaptų ginklų'': muzikos ir matematikos... Duktė Danutė labai norėjusi mokytis Lietuvoje, bet jokie bandymai nepavykę, turėjusi grįžt į Sibirą...

P. Spudienė slapčia grįžo į Lietuvą; N. Krivickienės slapčia grįžusios dukterys buvo sugautos ir turėjo grįžt atgal į tremtį.

J. Tilindis (mano mokslo draugas), dirbęs Rokiškio stoties mokyklos vedėju, pasakoja apie savus ir kitų, rokiškėnų, tremtinių vargus; čia sužinojau ir apie ištremtuosius iš mūsų kaimo — Samų šeimą; jų Aliutė mano krikšto duktė.

Juozo Povilonio — turiningas pasakojimas ''Vergų turguje'' — apie inteligentus tremtinius, jų kančias ne tik fizines, bet ir moralines; jie ypač išgyveno žmogaus pažeminimą, intelekto sunaikinimą.

A. Alėjūnienė, tremty išbuvusi net 34 metus, ''Uodų karalystėje'', — vaizdžiai, beletristiškai nupasakoja kančias Jakutijoje.

Lietuviai tremtiniai rūpinosi, kad jų vaikai mokytųsi, ypač kad išmoktų lietuviškai rašyti, skaityti, istorijos, literatūros... Nebuvo mokslo priemonių, labai mažos galimybės patekti į bet kokią mokyklą. Rašyti motinos ir mokytojos vaikus mokė ant apledėjusių langų — žiemą, o vasarą ant smėlio... Rinko suodžius iš kamino, kad rašalo pasidarytų... Bet lietuviai, ir per baisius vargus nepasidavė, stiprino dvasią, mokė, švietė, vienas kitam padėdami, kreipdami daugiau dėmesio į vaikus ir jaunimą; taip jie buvo pavyzdžiu kitoms tautoms Sibire, taip ir išliko...

Įdomiausias, išsamiausias, paliečiąs visus tremties aspektus, yra Antano Paulavičiaus aprašymas, pavadintas ''Leiskit į Tėvynę'', —

knygos pabaigoje. Paulavičių šeima ištremta iš Anykščių miestelio, o sūnus Antanas iš studentų bendrabučio Vilniuje. Likimo valia, jie Sibire susitiko — atsitiktinai. Bendrais vargais besidalindami, ši stipri šeima išliko: Paulavičius šalia muzikos talento, o muzika — tarptautinė ''kalba'', turi ir gerų literato gabumų. Jo vadovaujamas tremtinių choras Kaune, tremtinių kūrybos programoje, kur pernai dalyvavo ir poetas Bern. Brazdžionis, pasirodė labai galingai, padainuodamas savo vadovo ir kitų kūrinių. Antanas Sibire su kita tremtine lietuvaite ir šeimą sukūrė, savo šeimą ėmė auginti. Bet visų ilgesys, troškimas ir pastangos buvo — grįžti į mylimą, nieku nepakeičiamą, Lietuvą-Tėvynę.

Tarpuose tarp atsiminimų proza įredaguota ir keletas tremties eilėraščių. Jų yra: Zenonas Šakenis, Antanas Miškinis, Kazimieras Tautkus, Kazys Zupka, Zigmas Pavilonis, Albinas Jankus, Leonardas Žitkevičius, K. Vaičiūnas. Tarp jų, kaip matome, yra trys žinomi poetai: Miškinis, (jau miręs), Zupka (dar gyvas) ir Žitkevičius. Nežinia kaip čia pateko išeivijoje, New Yorke, gyvenantis poetas Žitkevičius; gal tai Žitkevičiaus bendravardis, kaip yra buvę du Inčiūros, ir dargi Kaziai.

Viena iš geriausiai suredaguotų, viena iš įdomiausių knygų, jautri tremtinių istorijos iškarpa.

A. R.

———————

KNYGNEŠIŲ KELIAIS....

Stasys Balzekas, apsilankęs Lietuvoje ir susitikęs su bibliotekų direktoriais, pamatė didelį trūkumą knygų. Knygų, kurios ruošiant specialistus ir profesionalus, padėtų pagilinti ir praplėsti žinias. Antanas Valiukas, Illinois valstijos advokatas, padovanojo Balzeko Lietuvių Kultūros muziejui teisės mokslo knygų. Tai didelis turtas studijuojantiems teisę. Bandoma užpildyti spragas ir kitoms mokslo šakoms. Gauname padėkos laiškus iš Vilniaus universiteto mokslinės bibliotekos, Knygų Rūmų, ir Lietuvos Tautinės bibliotekos. Kiekviena gauta knyga suskaičiuota, išvardinta. Tai įrodymas, kad didelis darbas ir išlaidos nelieka veltui, — pasiekia adresatus.

Norintieji prisidėti prie mūsų darbo, kviečiami apsilankyti muziejuje.

G. Valiulienė

———————

Gauta paminėti:

Antano Paškaus **ASMENYBĖ IR RELIGIJA.** Psichologinio vystymosi perspektyvoje. 156 psl. Išleido — Į Laisvę Fondas. Viršelis Onos Baužienės. Kaina nepažymėta. Gaunama ''Draugo'' administracijoje.

— — — — —

Alfonso Tyruolio **ŠIAPUS IR ANAPUS SAULĖS.** Eilės lyrinės ir epinės. 109 psl. Išleido M. Morkūnas, Chicago, 1989. Aplankas ir viršelis dail. P. Aleksos.

''ŠVIETIMO GAIRĖS'' IR JŲ REDAKTORIUS

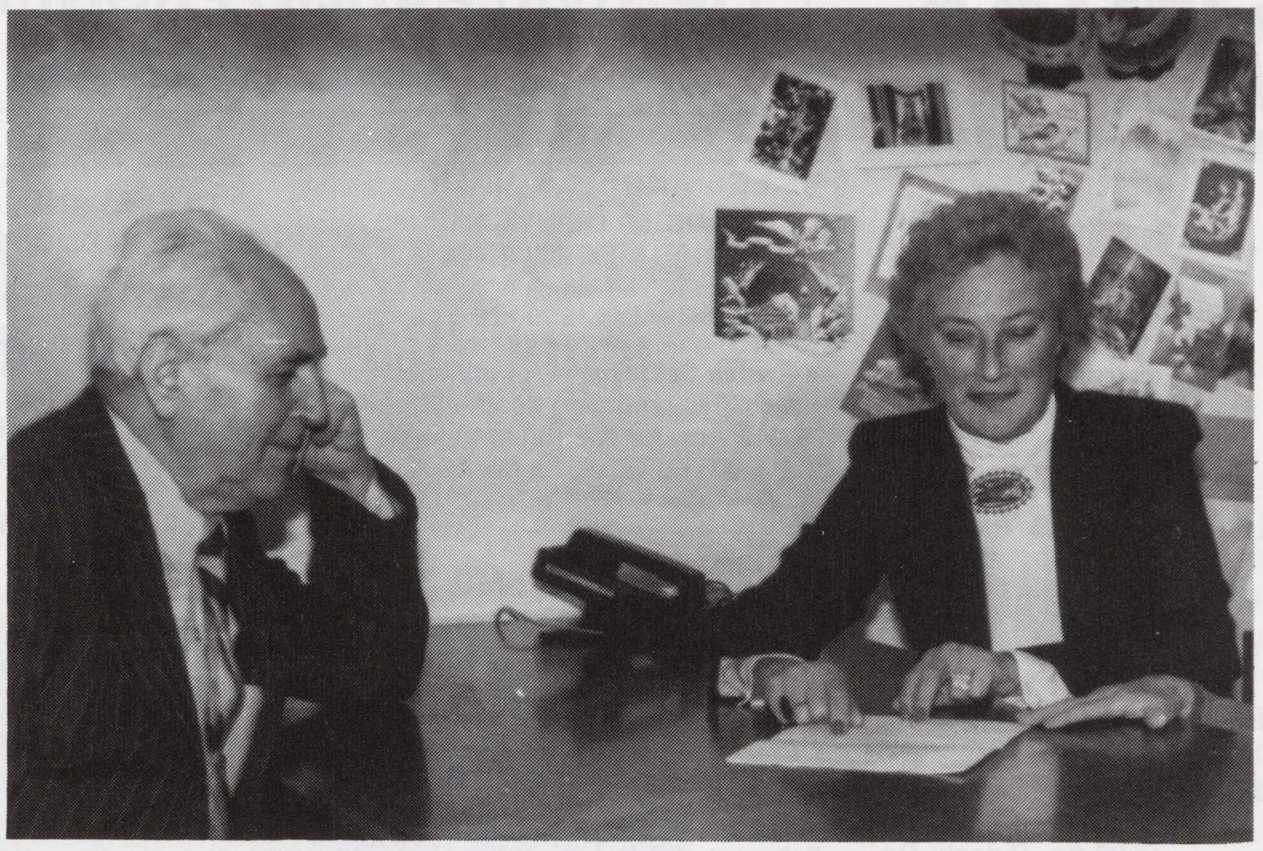

Juozas Plačas, ''Švietimo Gairių'' ir ''Tėviškės žvaigždutės'' redaktorius su Regina Kučiene, L. B. Švietimo Tarybos pirm.

Juozas Placas, the editor of "Guidelines to Education" and "Stars of the Fatherland" with Regina Kucas, the chairman of the for Education of the Lithuanian Community.

Photo by V. Kucas

Išganinga LB kūrėjų mintis — rūpintis lietuvių jaunimo švietimu išeivijoje, steigiant lituanistines savaitgalio mokyklas. Įsipareigojusieji į lituanistinio švietimo darbus jautė reikalą pasirūpinti ne tik tinkamomis mokslo priemonėmis, bet ir išspręsti pedagoginės literatūros trūkumą. 1968 m. Čikagoje Švietimo taryba pradėjo leisti lituanistinio mokymo reikalams biuletenį, kuris vėliau tapo lietuviško ugdymo žurnalu mokyklai ir šeimai. Pradininkai buvo J. Plačas, J. Tamulis ir dr. E. Vaišnienė. Žurnalas anksčiau buvo leidžiamas du kartus per metus, turėdavo iki 100 puslapių. Vėliau imta leisti 4 kartus per metus su mažesniu puslapių skaičiumi. Paskutiniuoju metu išeina 3 kartus per metus.

''Švietimo gaires'' jau keliolika metų redaguoja ir administruoja Juozas Plačas (3206 W. 65th Pl., Chicago, IL 60629), daugeliui pažįstamas pedagogas. Baigęs Pedagoginį Institutą Klaipėdoje, Lietuvoje dirbo pradžios ir aukštesniosiose mokyklose. Pasitraukęs iš Lietuvos ir apsigyvenęs Čikagoje, įsijungė į lituanistinį švietimą, dirbdamas mokyklose vedėju ir JAV LB Švietimo tarybos nariu (yra buvęs ir tarybos pirm.). Lituanistinės mokyklos vadovėlių autorius, pratimams knygelių sudarinėtojas, parašęs daugelį straipsnių pedagoginiais ir apskritai lituanistiniais klausimais. ''Tėvynės žvaigždutės'' Draugo dienraštyje redaktorius.

Paskutinis ''Švietimo gairių'' numeris, jau 46, išėjęs gegužės mėn. Korektūra Juozo Masilionio. Prenumeratos kaina 5.00 dol., atskiras numeris 1.50 dol. Spausdina ''Draugo'' spaustuvė. Šiame numeryje daug informacijos apie Švietimo tarybos veiklą. Antrame puslapyje yra šios tarybos narių sąrašas; prie pavardžių nurodomos pareigos, kurias jie atlieka. Rūta Jautokienė ilgame straipsnyje įdomiai analizuoja reikalą grožinio skaitymo aukštesniosiose mokyklose, pateikdama metodinius nurodymus. Toliau supažindinama (pagal A. Sabaliauską) su Danijos kalbininku K. Vilhelm Thomsen (1824-1927), nusipelniusiu lietuvių kalbotyrai; jį 1912 m. Lietuvių Literatūrinė draugija Tilžėje išrinko savo garbės nariu. Thomseno laišką, rašytą šios draugijos pirmininkui Aleksandrui Kuršaičiui, radęs savo tėvo archyve, atsiuntė profesoriui J. Balčikoniui A. Kuršaičio sūnus, gyvenantis Miunchene. Thomseno darbais rėmėsi mūsų kalbininkas prof. Kazys Būga. Įdomus straipsnis ''Mintys apie paauglius'' (pagal N. Alachverdovą ir Soloveičiką), kuriame aiškinama jų fizinis pasikeitimas ir elgesys. Straipsnyje ''Švietimas Lietuvoje'' supažindinama, kad visos mokslo priemonės buvo remiamos komunistine propaganda. Dabar jos netinka laisvės siekiančios tautos jaunimui. Reikia naujų vadovėlių, ypač Lietuvos istorijos, kuri buvo tendencingai dėstoma Lietuvos mokyklose. Kun. J. Saulaitis, S.J., duoda naudingų patarimų mokytojams ir stovyklų vadovams, kaip suplanuoti pokalbius su jaunimu ir įtraukti į diskusijas. Algirdas Sabaliauskas aiškina posakio ''Raudona gija'' kilmę, kurio autorium laikytinas genialus vokiečių rašytojas-poetas Wolfgang Goethe. Birutė Sinkevičiūtė, besilankanti iš Lietuvos, gražiai atsiliepia apie naują vaizdajuostę vaikams, kurioje užfiksuoti Jukio nuotykiai. Įdėtas yra ir A. Budrecko eilėraštis ''Laisvės Lietuvai'', pavaizduojant jaunuolio Romo Kalantos auką. Jadvyga Matulaitienė pateikia pluoštą tautosakos. Šiame ''Švietimo gairių'' numeryje yra ir keletas nuotraukų, pailiustruojančių mokyklinio gyvenimo įvykius.

Trumpai galima būtų pasakyti — šis žurnalas yra labai naudingas savo keliamomis mintimis ir patarimais mokytojams, tėvams ir visiems jaunimo vadovams.

Ig. Medziukas

LIETUVIŲ

DIENOS

LITHUANIAN DAYS

Žurnalo ir knygų

PLATINTOJAI

J. A. V-se

Boston, MA 02205—Baltic Associates LTD.
P.O. Box 1406 GMF
Tel.: (617) 269-4455
Gintaras Karosas, president

Chicago, IL—"Patria", "Gifts International".

Chicago, IL 60629—Balzekas Museum of Lithuanian Culture
6500 So. Pulaski Rd.
Tel.: (312) 582-6500
Knygyno vedėja p. Semėnienė

Chicago, IL 60629—D. Valentinaitė
c/o "Sėklyčia"
2715 W. 71st Street
Tel.: (312) 476-1680

Cleveland, Ohio—Andrius Mackevičius

Detroit, Mich.—St. Anthony's Parish Library

Los Angeles—P. Domkus

Rochester, N.Y.—A. Sabalis

Waterbury, Conn.—"Spauda"

AUSTRALIJOJE

Lewisham — Msgr. P. Butkus

Norwood—K. Pocius

Adelaide, Edwardstown—A. Kubilius

Melbourne-St. Kilda—F. Sodaitis

Mirren, S.A.—J. Rupinskas

KANADOJE

London, Ont.—A. Puteris

Toronto, Ont.—V. Aušrotas, A. Kuolas, St. Prakapas

Montreal, Que.—P. Rudinskas (Parish Library)

LIETUVIŲ RADIJO PROGRAMOS

kurios bendradarbiauja su "Lietuvių Dienomis"

LOS ANGELES, CALIF.

KALIFORNIJOS LIETUVIŲ RADIJAS
LITHUANIAN MELODIES
Stotis KTYM, banga 1460 AM
Šeštadieniais 12:30-1:00 p.p.

Vytautas Šeštokas — pirmininkas
Vladas Gilys programų koordinatorius
3329½ Atwater Ave., Los Angeles,
CA 90039, Tel.: (213) 662-6906

BALTIMORE, MD.

"RADIJO PROGRAMA LIETUVIAMS"
Girdima sekmadienio rytais nuo
10:30 iki 11:00
WBMD—750 Kilocycles
Šios programos vedėjai:
Albert J. Juškus—4515 Wilmslow Rd.
Baltimore, MD 21210 Tel. 366-4515
Kęstutis Laskauskas, 1312 Birch Ave.
Baltimore, MD 21227 Tel.: 242-1779

BOSTON, MASS.

LAISVĖS VARPAS
Sekmadieniais
9:00—10:00 val. ryto iš WCAV-FM 98
Petras Viščinis, vedėjas
173 Arthur St., Brockton, MA 02402
Telefonas: (508) 586-7209

CHICAGO, IL.

"Lithuanian-American Radio"
—Amerikos Lietuvių Radijo—
Sekmadieniais
nuo 7 val. iki 8 val. ryto
iš WCEV stoties 1450 AM banga
Programos vedėjai:
Anatolijus Šlutas
Anglų kalbos skyrelio:
Frances Šlutienė
2638 W. 71st St. Chicago, IL 60629
Tel.: (312) 778-2100

LIETUVOS AIDAI

Kasdien nuo pirmadienio iki penktadienio
8:30 val vakaro
Visos laidos iš tos pačios stoties
WCEV 1450 AM banga
Programos vedėja:
Kazė Brazdžionytė
511 SO. NOLTON AVE.
WILLOW SPRINGS, IL 60480
tel.: (312) 839-2511

CLEVELAND, OHIO

LIETUVIŲ RADIJO PROGRAMA

TĖVYNĖS GARSAI

Girdima sekmadieniais 6:00-7:00 val. vak.
Stotis WCPN, banga FM 90.3

Vedėjas—Juozas Stempužis
4249 Lambert Rd., Cleveland, Ohio 44121
Telefonas: (216) 382-9268

DETROIT, MICH.

Lietuviškas Balsas—Lithuanian Voice
WCAR—1090 BANGA LIVONIA

Sekmadieniais 8:30 iki 9:00 val. ryto
Visais programos reikalais kreiptis:

KAZYS GOGELIS
13436 Garfield, Detroit, MI 48239
Telef.: 535-6683

LIETUVIŠKŲ MELODIJŲ RADIJO VAL.

WPON — 1460 AM
Pirmadieniais ir penktadieniais nuo 3-4 val. vak.

Programos ved. **Algis Zaparackas**
Bendradarbiai: Ant. Zaparackas, Algis Lapšys, Edv. Skiotys.

2222 Franklin Rd.
Bloomfield Hills, MI 48013

HARTFORD, CONN.

"TĖVYNĖS GARSAI"
WRYM—840 AM

Sekmadieniais 10:30 — 11:30 ryto
Vedėjas **Alg. Dragūnevičius**
132 Wellington Dr., Farmington, CT 06032
Tel.: (203) 677-8567
Bendradarbiai:
Zita Dapkienė, Alfonsas Dzikas,
Lionginas Kapeckas,
Leonas Lėtas-Adamkevičius,
ižd. **Algis Simonaitis.**

HOT SPRINGS, ARK

LITHUANIAN BROADCASTING SPA

"LEISKIT Į TĖVYNĘ"
Girdima sekmadienio rytais
9 val. 30 min.
iš KIXT stoties, 1420 AM banga
Vedėja Salomėja Šmaižienė
204 Hilltop Drive,
Hot Springs, AR 71913
Telefonas: (501) 321-9641

PITTSBURGH, PA.

The First Lithuanian Radio Program in Pittsburgh, Pennsylvania
Pittsburgh, PA — WPIT—730 kc.
sekmadieniais 12:30-1:00 p.m.
PROGRAMOS VEDĖJAI:
Povilas ir Gertrude Dargiai
Visais reikalais kreiptis:
2040 Spring Hill Rd., Pittsburgh, PA 15243

NEW JERSEY-NEW YORK

"LIETUVOS ATSIMINIMAI" radijo val.
girdima pirmadieniais nuo 8 iki 9 v. v.
iš Seton Hall Universiteto stoties,
89.5 FM banga.
"MUSIC OF LITHUANIA" programos,
vedamos anglų kalba iš tos pačios stoties, girdimos pirmadieniais
nuo 7:30 iki 8 v.v.
Dr. J. J. Stukas — direktorius,
234 Sunlit Dr., Watchung, N.J. 07060
Tel.: (201) 753-5636.

"LAISVĖS ŽIBURYS"

Girdima kiekvieną sekmadienį nuo 9 iki 10 v. ryto iš WNWK stoties 105.9 FM banga
ROMAS KEZYS
217-25 54th Ave., Bayside, N.Y. 11364
Telefonas: (718) 229-9134

ROCHESTER, NEW YORK

DAINOS AIDAS
Sekmadieniais 9:00 iki 9:30 val. iš ryto stotis WZZI-FM 91.5 mc

IŠLAIKO LIETUVIŲ RADIJO KLUBAS

Klubo valdyba: **Al Gečas,** pirm., **R. Kiršteinas,** vicepirm., **J. Krokytė,** sekr., **Rūta Ilgūnaitė,** ižd., **L. Laukaitienė, narė**
320 Durnan St., Rochester, N.Y. 14621

WATERBURY, CONN.

"LIETUVOS PRISIMINIMAI"
Sekmadieniais — **7:15**
iki **8:00 val.** ryto
WNTY — AM 99 — Southington, CT

Vedėjas: **Antanas Paliulis**
105 Sunnyside Ave.,
Waterbury, CT 06708
Tel.: (203) 756-1874

MONTREAL, CANADA

LIETUVIŠKAS PUSVALANDIS
Kiekvieną trečiadienį nuo 11 val. 30 min.
CFMB stotis — Banga 1410

Programos vedėjas **L. Stankevičius**
1053 Cr. Albanel, Duverney, P.Q., Canada
Telefonas: 669-8834

TORONTO, ONT., CANADA

TĖVYNĖS PRISIMINIMAI
Įsteigta 1951 m.
Sekmadieniais 2:00 iki 2:30 val. po pietų
iš **CHIN** stoties. **Banga 100.7 FM**
Programos vedėja:
Violeta Simanavičiūtė-Laurinavičienė
51 Patricia Dr., Toronto, Ont. M4C 5K2, CANADA
Telefonas:(416) 690-3416

ROMA, ITALIJA

ROMOS RADIJAS
Transliuojamas kasdien nuo 20 val. 50 min. iki 21 val. 10 min. Vidurio Europos laiku
41.15 ir 50.34 metrų bangomis

Vedėjas; **Dr. J. Gailius**
Circonvallazione NOMENTANA 162

VATIKANAS, ITALIJA

Programa transliuojama 8 kartus savaitėje
Sekmad. rytais 10:30-11:00 Lietuvos laiku
ir kiekv. vak. 20:15-20:30 Lietuvos laiku
Bangos: 31, 25, 19 ir 196 metrų

Vedėjas: **Kun. V. Kaziūnas**

Adresas: Sezione Lituana, Stazione Radio
CITTA DEL VATICANO

BALTIC BAKERY

Savininkai — ANKŲ ŠEIMA

4627 So. Hermitage, Chicago, IL 60629 Tel.: (312) LA 3-1510
ir
2616 West 69th Street, Chicago, IL 60629 Tel.: (312) 737-6784

Siunčiame duoną ir raguolius į visas Amerikos dalis

PRAŠOME!

Pagal savo išgales aukoti **TAUTOS FONDUI**

savo uždaviniams vykdyti Lietuvos Laisvės Iždui — laisvajai Lietuvai padėti atsistatyti, 6-šiomis kalbomis ELTOS informacijoms leisti, radijo transliacijoms į okupuotą Lietuvą finansuoti ir politiniams kaliniams gelbėti. Nepamirškite tam tikrą procentą ir savo testamente įrašyti:

Non-profit, Tax Exempt Corporation
LITHUANIAN NATIONAL FOUNDATION
P. O. Box 21073, Woodhaven, NY 11421

ENGLISH SECTION

JONAS BASANAVIČIUS
The Voice of Lithuania

Part I. The Early Years

© by Albert Cizauskas

Jonas Basanavičius, whose life was dedicated to the rebirth of Lithuania, died on the ninth anniversary of the country's independence, February 16, 1927, in its ancient capital, Vilnius, then under Polish occupation. It was a fitting end to a patriot whose voice had roused his countrymen to reclaim their national identity.

Basanavičius was an idealist in the image of the Romantic Age, when the ardor for self-determination found its expression in the American and French revolutions and subsequent uprisings against the established political order. He came at the culmination of a half-century of nationalistic ferment in Lithuania, chafing under the harsh rule of the Russian Czar. It was his genius with the written word that fused the awakening forces of nationalism into a spirited drive for independence that would not be denied. His spirit of non-violent yet unyielding opposition to Russian occupation is an inspiration to today's leaders in Lithuania once again yearning to be free.

We are fortunate indeed to have his autobiography, which contributes an important chapter to the historical record of the Lithuanian struggle in which he played a major role. It is also an engrossing document which opens for us a personal window into a Lithuania that was beginning to become aware of itself. Written at times with poetic charm and at times with a peasant's blunt candor, the autobiography is the emotional confession of a driven man for whom nothing else mattered than the resurrection of his native land.

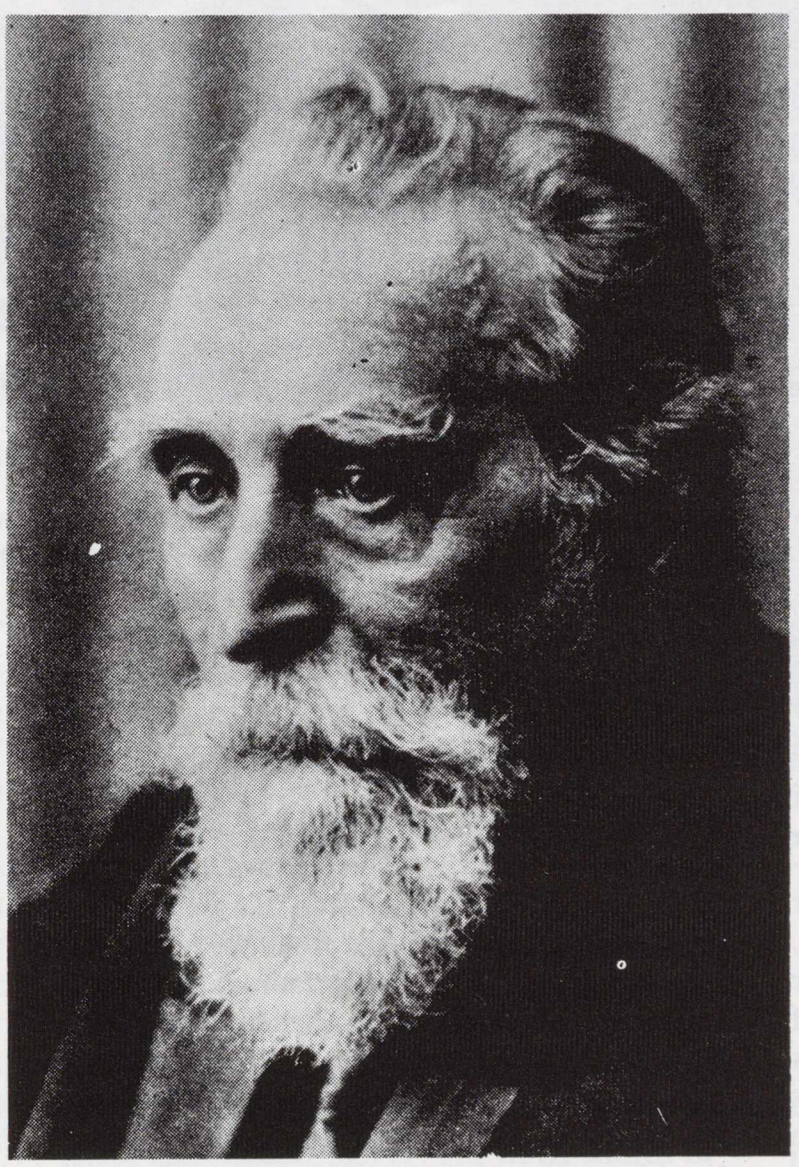

Jonas Basanavičius, M.D.
Dr. Jonas Basanavičius

A Happy Childhood

Everything about Basanavičius was out of the ordinary, even the way he began life one hundred thirty-six years ago. His was almost a stillbirth, but his parents employed all sorts of stratagems to stimulate a response from the motionless infant, from scratching the soles of his feet with a hard brush to making a vow that their first-born would become a priest if he should survive.

Jonas, as he was christened, not only survived but also thrived. Both parents lavished considerable affection upon the child they had almost lost. His mother was a gracious, talkative and sympathetic woman who spoiled him. His father was also a loving parent who would take the little Jonas into his bed, kissing him and rubbing his beard against the child's soft cheek.

Basanavičius senior was a prosperous peasant farmer with some rudimentary (''biskeli'') education. The family was descended from wealthy ''king's people'' (''karaliaus žmonės'') who, as free men, were subject neither to taxation nor service in war (the latter only if they chose). The family suffered greatly after the country had lost its independence to Russia in the latter half of the 18th century. The family's fortunes, however, were substantially improved by the time of Jonas's birth and with the abolition of serfdom in 1861.

The father, who was a born story-teller, entranced the young Jonas with tales of Lithuania's past, and especially its bloody encounters with the Knights of the Cross (''Kryžiuočiai''). Growing up in an area rich with historic memories, near the town of Vilkaviskis, Jonas would lose himself among the ruins of Lithuanian strongholds erected to hold back the marauding Germans. These excursions into the past and his father's tales implanted in him at an early age an unquenchable love for his native land. Basanavičius' account confirms that it was the peasants who kept alive the spirit of Lithuanianism, in contrast to the nobility and gentry who were mostly Polonized by the time of the 19th century.

Schooldays

The senior Basanavičius was determined to have his son enter the priesthood and therefore undertook to provide the boy with the requisite education. Accordingly, the young Jonas was given lessons by village tutors for a number of years, after which he could read and write Lithuanian and Polish with some facility, but knew little arithmetic and no Latin. He also recalls chanting hymns on Sunday mornings at home, virtually ''raising the roof'' with his powerful voice. On such occasions, his mother would often exclaim with pride, ''Our little Jonas will one day make a fine, handsome priest with his beautiful voice.''

Basanavičius enrolled at the age of 15 in the Mariampole gymnasium (a rough equivalent of our senior high school and junior college), the first big step away from home. Here he encountered an eccentric headmaster, a stooped and fat-bellied Frenchman (''sulenkėjusį storpilvį prancūzą'') whose main preoccupation was to denationalize the Lithuanian students. This he tried to do by stressing the Polish language and by Polonizing the students' names. The headmaster at first ridiculed Jonas' physical appearance with his long legs, but soon enough all the instructors admired the boy's scholastic achievements. He always managed to be at the head of his class, exhibiting particular ability in the classical languages and Russian literature. One of Jonas' essays was judged to be so outstanding that it was read to the whole school as a model composition. It was here that Basanavičius' literary gifts began to flower. He even undertook, as a student, to write down folk tales and songs, some of which later appeared in his collections of Lithuanian stories. Interestingly, one of his classmates was Vincas Kudirka who in later life was himself a leading figure in the independence movement and author of the Lithuanian national anthem.

The curriculum was heavily weighted toward language instruction, as many as six being

taught: Russian, Polish, French, Latin Greek and even Lithuanian. Only one other gymnasium in all of Lithuania at that time (at Suvalkai), offered instruction in Lithuanian. It was an unheard-of innovation, and although only two hours weekly of mediocre teaching were allotted to it, the impact upon the Lithuanian students was unexpectedly strong: they began to regard Polonization as a sort of infectious disease and distanced themselves from it. Basanavičius also claims that instruction in the Lithuanian language, poor and limited as it was, had an important ripple effect in the coming years on the independence movement.

1863 Uprising. Painting by A. Grotger
1863-ųjų metų sukilėliai. Grotgerio paveikslas

First Love

During one of his holidays, the schoolboy suffered an emotional disappointment which left a lasting impression upon the sensitive youngster. He explains that he had ''fallen in love'' with a neighboring girl named Ursula. Even in his old age, when he wrote his autobiography, Basanavičius still remembered her with much feeling, a ''very pretty, with dark, almost black hair, very lovely large blue eyes, the most beautiful I had ever seen.'' The young Jonas, hopelessly smitten, would boyishly kiss her as they walked together to the village school. He was then about eight or nine years old. As he became an adolescent, boldness turned into shyness and he worshipped his paragon from afar, walking by her home in the hope of catching a glimpse of her, or gazing with admiration at her from the choir loft in church on Sundays. Yet, in the back of his mind, he always remembered that Ursula's father, a frequent visitor at the Basanavičius household, used to propose that the two children should one day wed. So when he heard that Ursula had been married off to a wealthy noble, he was crushed, his Platonic love, as he termed it, shattered.

Choice of a Career

Another crisis developed when Jonas completed his seven years of studies at Mariampole. His parents, mindful of their vow, insisted that their son should now enter the seminary. The young man, however, protested that he had no desire for the religious life. He writes that he had been infected at an early age with the worm of curiosity (''Žingeidumo kirmelaite''), desiring greatly to travel abroad, to see other peoples, other countries. His father, however, was adamant, saying that he would no longer support Jonas unless he entered the seminary at Seinus.

Jonas was beside himself, going about the house as if he had lost everything dear to him (''kaip žemę pardavęs''). He pleaded that there were enough priests but not enough educated men outside the clerical state. Only after many tears and arguments did his father reluctantly give in to his son's stubborness. He finally permitted Jonas to leave, even giving him a hundred rubles to help him on his way, a not inconsiderable sum in those days. The restless young man decided to try his fortune in Moscow, feeling himself a ''new man.''

On his way, he made certain to pass through Vilnius and Kaunas. Looking back on his adventurous life, Basanavičius says that he did travel widely, but he declares that nothing in all of his travels impressed him more than his first views of Lithuania's two leading cities, about which he had heard so much. And when he walked for the first time along the historic Nemunas river, he recalled with much emotion the blood that had been shed on its very banks by his countrymen, resisting the German Crusaders. This bit of retrospection reveals Basanavicius as a true romantic, intoxicated with love of his country, an emotion that surpassed anything else the man felt or believed in throughout his long life.

Another clue to his character was his flat rejection of the priesthood, symptomatic of his cool attitude later toward the Catholic church. While not opposing it, Basanavičius was a nonsectarian nationalist, like many of Europe's 19th century liberals, but, unlike them, he was not anti-clerical. Until about his 20th year, he had in fact been a religious youth (''dievotas vaikinas''), as a boy even serving at the altar. One of his beloved instructors had been a Marian priest, Father Jurgis Cesna, who taught him religion and introduced him to Donelaitis' ''The Seasons'' and other works of the new Lithuanian literature. The young man had even toyed with the notion of a clerical vocation, apart from his parents' urgings. Ironically, what changed his mind was an iconoclastic book in Polish on the life of Christ, reading which began the process of his alienation from the Church.

The ''Polish'' War

Basanavičius was 12 years old when the insurrection of 1863 broke out against Russia. This was the fourth and last uprising (excluding the battles against the Bolsheviks in 1918-1919), each of which had been extremely sanguinary. The first two, in 1792 and 1794, took place under Kosciusko's leadership, and the third in 1831.

Basanavičius' account of the 1863 affair provides a first-hand insight into those mixed-up and perilous times, when Lithuanian sympathies were divided and atrocities were committed on both sides. Significantly, he dismisses the 1863 conflict as a ''Polish'' war. Most Lithuanian peasants, contrary to their behavior in the earlier insurrections, ignored the appeal of the upper classes who had joined their Polish counterparts in fighting for the revival of the old Polish-Lithuanian Commonwealth. Not only did the peasants detest the Polonized Lithuanian nobles and gentry, who had oppressed them severely, but they were awakening to the call of a nationalism separate from that of the Poles.

Basanavičius says that, in the local church, no demonstrations or prayers were offered for the success of the rebellion as proof of the generally unsympathetic attitude of the peasants. Nevertheless, there were some signs of support for the uprising. One of the strangest of these was the rumor that the Italian revolutionary, Garibaldi, would come to the aid of the insurgents. Some people, in fact, displayed buckles and clasps with Garibaldi's image. Basanavičius does not elaborate on this unusual development. The fact is that Garibaldi had actually been invited to join the fight against the

repressive Czarist regime. Incapacitated by a serious wound he had sustained during one of his Italian campaigns, Garibaldi sent not only his sympathies but also some of his red-shirted followers to help a cause that had aroused most of Europe's liberals but that was doomed from the start. Apparently, the effort to enlist Garibaldi in a struggle so far from Italy was not as extravagant as it might at first appear. The Italian's fame as a freedom-fighter was so widespread that even President Lincoln offered the Italian a commission as a major general in the Union armies.

Despite the non-participation of the peasants, the ugly consequences of the conflict could not be kept out. Late one night, Polish sympathizers abducted one of the local peasants and hanged him. The young Basanavičius, travelling with his parents to religious services (''atlaidus''), saw the body hanging from a tree on a public road, where it had been left for several days as a warning.

Somehow related to the unrest in the area was another bizarre incident, involving the death of a manager for one on the area's few estates, and his burial at night. The peasants, following the funeral procession with lighted torches, chanted a coarse folk ditty about a ''Wolf carrying off a lord through a pine forest, having ripped apart his buttocks'':

(''Vilkas poną neša,
Nešė per aglyną,
Sudraskė jam klyną.'')

Basanavičius again offers no explanation for these singular proceedings. The very fact that he brings them up in the same context with the hanging suggests that the estate manager's death and the demonstration might have been a matter of peasant vengeance.

Basanavičius recalls also the occasional intrusion of Cossak cavalry patrols in the neighborhood, a sight that would send a chill into the inhabitants. But when the Czar recalled Russian troops from the Prussian border to suppress the uprising, the peasants quickly took advantage by crossing unhindered into Prussia. There they were able to purchase necessities much more cheaply than at home. Basanavičius senior took his son along on one of these clandestine journeys. Returning by night, the pair heard someone in great haste gaining on them. In view of the uncertain times and their own illegal mission, father and son hid their wagon and did not emerge until considerably later when they were certain the way was clear.

Basanavičius' account of his early years is written in a simple, expressive style that brings alive both a boy and the troubled society in which he lived.

The next installment will deal with the young Basanavičius in Moscow and his choice of a career that takes him far from his beloved Lithuania.

A WOMAN PRAYS IN LITHUANIA

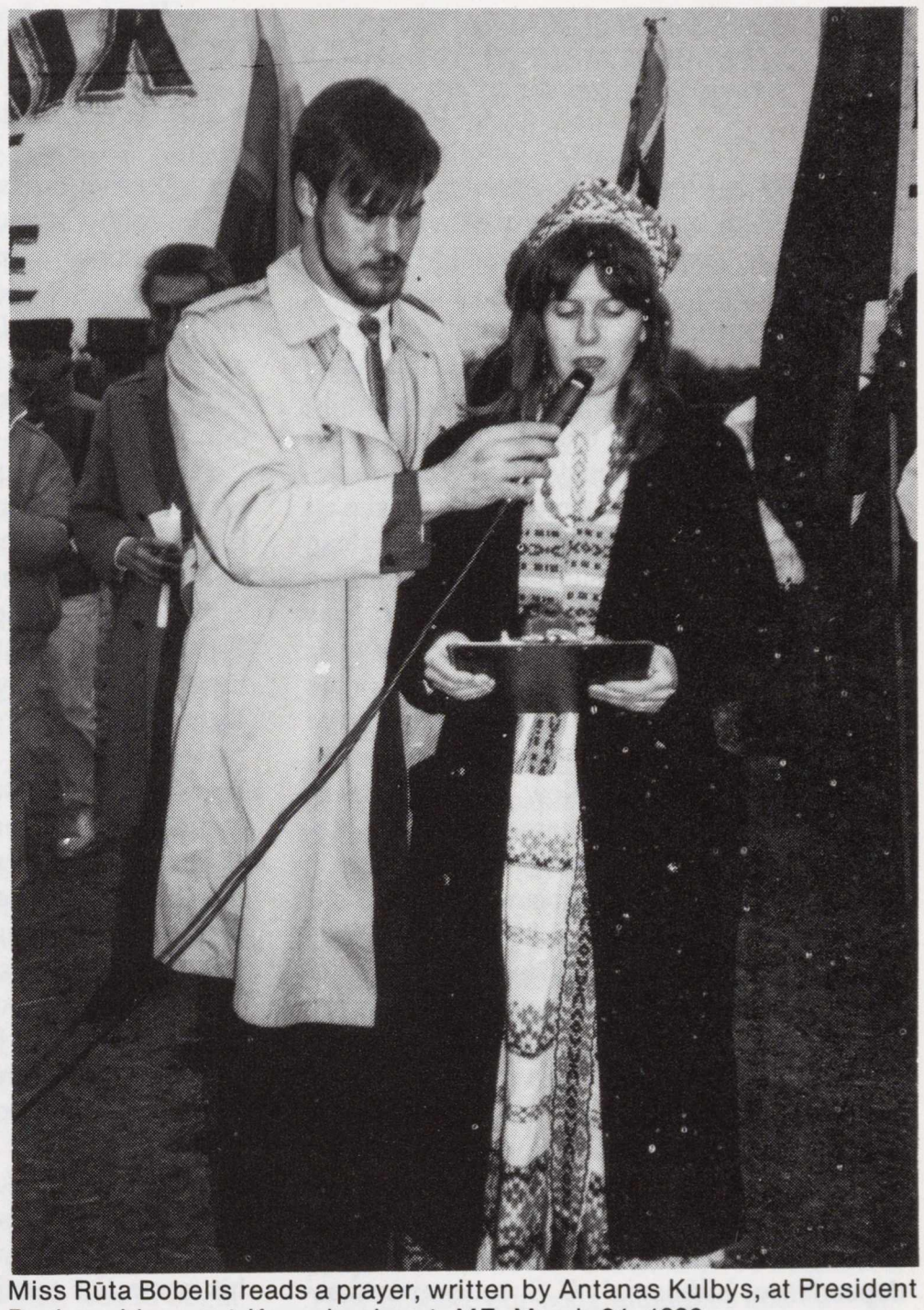

Miss Rūta Bobelis reads a prayer, written by Antanas Kulbys, at President Bush residence at Kennebunkport, ME, March 24, 1990.
Rūta Bobelytė skaito Antano Kulbio parašytą maldą, 1990.III.24 Kennebunkport, ME, prie pres. Bush rezidencijos.

I saw an old woman sitting on a wooden bench in front of a closed church in Vilnius. The wrinkles of her hands knotted around a string of black rosary beads. Her dried lips barely moved and her eyes were empty. The rags that covered her body were thin and ragged. I wondered what she was praying for...

She had seen the communists come once before, then Nazi Germany, and once again the Russian communists, each time with more horror than the predecessor.

Could it be she is praying for her husband and son who were killed in the wars with Germany and Russia? Perhaps she is praying for her grandson, who was forcibly inducted into the Soviet army and is missing without explanation.

Maybe she is praying for all Lithuanian sons who have been beaten or tortured while forcibly serving in the Russian army.

Maybe she prays for the sacred Lithuanian land that swills with pollution from Russian factories and nuclear plants. The oiled shores of the Lithuanian Baltic seashore, the dried wetlands, chemical waste floating in rivers that chokes the life out of all that lives.

Maybe she prays for food to buy, because the store shelves are empty, the children go hungry, the people starve...

Maybe she prays for this church to reopen, to worship God without fear...

Just then, the sun sprinkled through the clouds and from far away a churchbell began to sing.

The old woman's fingers stopped squeezing the black beads. As she lifted her face to the sunlight, a single tear rolled down her scarred face. As the sound of the ringing bells spread from one church to the next, I knew what the old woman prayed for... She had lived to know the day that her beloved Lithuania was once again free and independent.

She did not hear the column of 100 tanks and armored personnel carries shaking the earth and rumbling to surround Vilnius.

A hundred or a thousand tanks could never kill the flame that burned inside her and all of Lithuania's children. She could rest now...

As for us, we shall have to take care of the tanks. No army can crush Lithuania's faith. No weapon can destroy this people's hope. No chain can strangle this reawakening land.

If the West will not help Lithuania, then the Lithuanian people shall, themselves, keep the flame of freedom burning forever.

A. Kulbis

(Read at a vigil service near President Bush's house in Kennebunkport, Maine where 400 Lithuanian-Americans gathered to protest the Soviet military build up and use of force in Lithuania on March 24, 1990).

LITHUANIA 700 YEARS, edited by Dr. Albertas Gerutis. **Lithuania 700 years** is the first book to appear in the English language that not only tells the story of the Lithuanian state, but succeeds in explaining the Lithuanian people. Jacket design by Paulius Jurkus. 458 p. $18.

ENGLISH-LITHUANIAN DICTIONARY. Edited by A. Laučka and A. Dantaitė. 30,000 words and expressions, 590 p. $12

Today's malaise: "Let the other guy do it!"

(An open letter to Lithuanian-American publishing and broadcasting media)

Reported in Florida's *St. Petersburg Times* (5/16/90), Lithuania's Charge d'Affairs, Stasys Lozoraitis Jr., voiced his disdain at Moscow's intrasingence on the Republic of Lithuania; **"I feel like a young angry man and fighter."** This view is shared by many a Lithuanian-American; but alas, too few are willing to do something about it. But there is a way, without too much sacrifice by today's fast-paced society, to do something; but first we must make an unpleasant admission. Lithuanian-American participation in Washington demonstrations during the Bush-Gorbachev summit was dismal. A scant 1500 Balts showed up, give or take a couple of hundred. When one considers that Washington is but a half day drive from Lithuanian centers in Connecticut, Delaware, Maryland, New Jersey, New York and Pennsylvania — it reflects shame and was, undoubtedly, a disappointment to brethern in Lithuania. Many a Lithuanian parish still has 700, 1000 or even more Lithuanian families enrolled. The Lithuania Day fete in Pennsylvania's anthracite belt still draws many thousands of Lithuanian-Americans each August. It is particularly sad at how the turn-of-the-century Lithuanian immigrants would have viewed the turn-out, for theirs was the spirit that mustered not thousands, but tens of thousands. The short of it is **they cared enough to do something about it** — Lithuanian independence, Lithuania's U.S. recognition, acquisition of Klaipeda, etc.

What do we do now? Make up for lost time! Having followed a good deal of world press on matters Lithuanian in 1990, particularly Letters to the Editor in American publications, it comes to light that there is a steady increase of negative letters about Lithuania, in an array of printed media. Let's turn this, as well as favorable editorial policy, into a **major and highly effective means of advancing Lithuania's case.**

This is feasible, for correspondence with editors nationwide and meetings with Florida editors has proven the fact. To date, Letters to the Editor in national magazines and newspapers have been sparse and overwhelmingly from non-Lithuanians, often reflecting non-factual material. When the rare Lithuanian name did appear, it was from an ordinary, concerned citizen; which leaves the question:

Where are the writers from the Lithuanian-American community that represent its leaders? Certainly they are under obligation to defend Lithuania from unjust criticism. Where are the Lithuanian physicians, politicians, esteemed historians, professors, newspapaer correspondents, publishers, editors and other intellectuals? While the clergy of Latin-American nations take a deep political interest in advancing justice for their lands, not a word was found in the American printed media from the Lithuanian Jesuits, Franciscans, secular clergy, nuns, religious organizations such as Ateitininkai, or the corpus of the Knights of Lithuania rather than the effective but small letter-writting arm.

The following outlines what might be done.

- Choose a publication of influence for correspondence and possible meetings. I chose the *Sarasota Herald-Tribune,* publishing in an area of highly educated and influential citizenry. Location and proximity should be considered.
- Find a reason to communicate satisfaction on some Lithuanian-associated region of the paper's content. (See accompanying correspondence examples.)
- When another opportunity to advance Lithuania's interest appears, make an appointment to speak with an editor. When a Lithuania-bashing letter was providentially printed on May 27th, the advent of the Bush/Gorbachev summit, I made an appointment with an editor, and took with me a hastily composed Letter to the Editor. The fact is, nothing works better than a personal appearance to advance one's cause (our Jewish brethern are an example to emulate.)
- In conversation with the editor, he came to know of an earlier letter of mine and suggested I provide a response to the anti-Lithuania letter. Producing my prepared letter, I asked if he would read it and comment. He was delighted but asked to eliminate "... the sentence about Forer's 'being an insult to your readers' (which it was) as well as not providing his name." I readily agreed and, in turn, requested the letter be published for a summit-day publication on Sunday, assuring that the letter received wide circulation as well as the attention of people who form opinion. It was also meant to counter summit euphoria, which, as it turned out, was at Lithuania's expense. I believe the 6/3/90 letter speaks for itself. It is a means to breach and widen information on Lithuania with an eye to placing it on the front-burner. I followed this up by making sure that my representatives in Washington received copies, often with a covering letter signed by others in their constituency.
- Make this information as widely available as possible, which includes your counter-parts in South America, Western Europe and Australia. Your readers/listeners would provide but nominal sacrifice, while their individual effort would result in a precious gift to beleaguered Lithuania.

Tony Snieckus

CORRESPONDENCE WITH THE SARASOTA HERALD-TRIBUNE

***Editorial** (March 24, 1990)*

Gorbachev and Lithuania

Since Mikhail Gorbachev has literally been moving mountains of outdated customs, attitudes, and inept performers in the Soviet Union in order to bring his creaky nation to a market economy and democratic self-rule (or as close as he dares come to it), **it is natural for Americans to sympathize with him as he faces new and damaging problems daily.**

But in the case of Lithuania — and by extension the other Baltic states — the United States Senate has spoken for most of us, we believe, in demanding that the impulse to independence be honored and the citizens be let alone. *(Emphasis added. Ed.)*

That this reduces Gorbachev's stature among fellow Russians is regrettable, but Lithuania (and Estonia and Latvia) never willingly joined the Soviet Union in the first place and they are not now contemplating "secession" but restoration of their rights which go back to 1918 and have been trampled on since 1940.

If Gorbachev is the modern man he labors to appear, he must understand that justice is basic to a decently functional society in this day and age.

With troops, armored vehicles and tanks in the streets of Vilnius or not, this kind of psychological warfare, as it has rightly been described by Lithuanian leaders, is counter-productive to all Gorbachev was trying to achieve. We hope that after posturing and edict-sending, the Lithuanians *will* have the effective border guard force they have been attempting to recruit, the Lithuanian members of the Soviet armed forces will be permitted to return home without courts-martial, and the inevitable haggling over property rights in the ex-Soviet republic can peaceably (if heatedly) proceed.

If everything up to now can be viewed as a form of bargaining (scary though it has been), it at least makes some sense in a world ready and willing to try some *perestroika* — and to support it where possible.

The "reformed" Kremlin has faced several tests in the last couple of years and will face more — some, perhaps, even grimmer. But few tests could better send the signal that justice is a prime consideration in this era than honestly accommodating the Lithuanians' ardent desire (and right) to live in a free country *of their own.*

***Letter to the Editor** (March 31, 1990).*

Telling It Like It Is in Lithuania

In my review of the communications media for pertinent editorials on Lithuania's restored independence, none has approached the clarity captured by the *Herald-Tribune.*

I sincerely believe the editorial "Gorbachev and Lithuania" capsuled the truth and sentiment of the overwhelming majority of the American people.

Others chide Lithuania, as had Vice President Quayle, for accepting Lithuanian "deserters" from the Soviet army and providing them what protection the Vilnius government could afford.

The *Herlad-Tribune's* editorial did no word-mincing. Anyone with a modicum of understanding of such issues realizes the Geneva Convention is implicit in denying any right of an occupying power to conscript youth of the hostage nation into its armed forces.

Kudos to the *Herald-Tribune* for superior intelligence, coupled with a cherished sense of American fair play. *(Emphasis added. Ed.)*

Anthony Snieckus
Port Charlotte

Letter to the Editor (May 27, 1990)

U. S. Fought Secessionists, Too

The outcries that we have been hearing about Lithuania would indicate that some people do not remember their American history.

Has the Civil War faded from memory? This bloody conflict was waged precisely because some Southern states had voted to secede from the Union. It was President Lincoln who stated that a house divided could not stand. A mere vote could not bring about secession.

In the 19th century, Lithuania was part of the Russian empire that was ruled by the autocratic czars. Their power was absolute, even if the particular monarch happened to be crazy. We have heard tales about the excesses of Ivan the Terrible. The great masses of people were peasants, living in poverty, illiterate and at the mercy of the aristocrats.

This sort of feudalism remained until World War I, when Lithuania finally achieved some independence. Lithuania had its independence for only a small portion of its modern history.

During World War II, when Hitler was swallowing up Europe, Lithuania came under his power. The anti-Semitism that had been a feature of that country for centuries became evident. Native fascist groups cooperated with the Nazis, and helped round up people for the death camps. (Some of these leaders of Lithuanian fascism later went to the U.S., just as some Nazi scientists were admitted to our shores.)

The irony of the situation is that some of the people shouting most loudly for ''self-determination'' and for ''democracy'' are merely neo-Nazis in disguise.

Bernard Forer
Sarasota

Letter to the Editor (June 3, 1990)

Letter on Lithuanian Secession Distorts History

Last Sunday's letters to the editor section contained ''U.S. Fought Secessionists, Too.'' It showed prejudice and was inflammatory.

The writer cites Lincoln as a comparison to Gorbachev and his effort saving the ''union,'' a union the writer implies is threatened by Lithuania's ''secession.'' The analogy has been discredited time and again by liberal and conservative alike. Jeane J. Kirkpatrick, Leavy Professor of Government at Georgetown University, in addressing Moscow emissaries on a recent televised debate, emphatically decried such comparison, making it clear each American state joined the Union voluntarily, whereas the Baltic states were victims divided by the infamous Nazi/Communist pact of 1939, with Lithuania falling to Nazi Germany. Then Germany's ill-gotten gain was subsequently ''sold'' to Soviet Russia, for a sum of $7.5 million in gold.

As for his delving into Lithuania's history, an equally dismal lack of detail is evident. Lithuania is an ancient nation with a thousand-year history, a very important consideration when taking Lithuanian action into account. In 1253, it was internationally recognized at the ecclesiastical coronation of King Mindaugas by the delegate bishop of Pope Innocent IV.

Subsequently growing to an empire stretching from the Baltic Sea to the Black Sea, Lithuania ruled the territory with the Lithuanian Statutes (1529) as a guiding light. Initially, it was the only codified system of law in Europe sanctioned in writing by a sovereign and, in fact, even after Lithuania's 1795 partition by the Teutons and the Czars, it remained in the courts of the former Lithuanian state and was even translated into Russian in 1811.

When one considers that the empire of Alexander the Great disintegrated immediately following his death, Lithuania was remarkable, for her rule of the vast region lasted for centuries — facts that run contrary to the spirit of the previous letter.

The writer's contention that ''... anti-Semitism had been a feature of that country for centuries...'' is misleading slander. Undoubtedly, there were individual anti-Semites in Lithuania, as there are, it is painfully evident, in France this very day. In writing of World War II and condemning an entire nation, the writer runs contrary to history. I quote but a segment of one of numerous studies best summarizing World War II events in Lithuania, as relates to the Nazi occupation. Professor Julius Slavenas of the State University of New York encapsules the spirit of the Lithuanian nation:

''In February of 1943, Lohse (Hitler's handpicked administrator for Ostland) issued an appeal urging Lithuanians to volunteer for the Lithuanian S.S. Legion. On February 26, Adrian von Renteln, Lohse's deputy for Lithuania, supplemented the appeal. The registration of volunteers, which was to begin on March 1, turned out to be a fiasco. In retaliation, the German authorities began closing Lithuanian universities and arresting many persons... In turn, the Lithuanian underground paper *Nepriklausoma Lietuva* (Independent Lithuania) warned the people to disregard Nazi mobilization orders and not to register for the Legion. On March 20, 1943, *Kauner Zeitung* (Nazi Kaunas Newspaper), referring to the Lithuanian legion, spoke of opposition by irresponsible Lithuanian intellectuals... Plechavicius, a Lithuanian general, and his chief of staff Colonel Urbonas, were arrested and deported to Germany.''

The true ''irony'' lies in the fact that the present Soviet regime is invoking the same charge about ''irresponsible Lithuanian intellectuals'' as had the Nazis. *(Emphasis added. Ed.).* The word further appears applicable to the previous writer's own distortions of history, rather than in maligning the Republic of Lithuania.

Anthony V. Snieckus
Port Charlotte

Marborough's **LITHUANIAN SELF-TAUGHT,** by M. Variakojytė-Inkėnienė. Fifth Edition, 144 p. This system teaches the essentials of Lithuanian language for travel and enjoyment. $4.75

LITHUANIAN COOKERY. Second revised edition, 1980. Compiled by Izabelė Sinkevičiūtė. 326 p. $10.

LITHUANIAN-JEWISH WRITER REJECTS DISINFORMATION. SUPPORTS INDEPENDENCE

There have been numerous articles written recently about Lithuania. The more information there is about a nation which stands on the path of its own independence, after so many years of silence, so many years of a cruel and illegal occupation, the better not just for Lithuania itself, but also for all peace-loving peoples of the world.

Unfortunately, there appear from time to time some articles and editorial comments which distort the situation in Lithuania. One such piece is ''Recalling the Dark Past of Lithuanian Nationalism'' (Opinion, April 29, written by Benjamin Frankel and Brian D. Kux).

I am completely opposed to the linkage of the events of the past to those of the present desire of Lithuania to re-establish its independence. There have been difficult moments in our history. No one can deny this. These moments require dilligent, objective research and scholarship. However, I find it appalling that some would require Lithuanians to give up their desire for independence because some deviants slaughtered the innocent in 1941-1944, while Lithuania was occupied.

There is no genetically inherited blame. There have been three new generations in Lithuania. These people want to create a new, free and independent life and live with the peoples of the Soviet Union as good neighbors. They deserve our congratulations and our support. I would hope that the free press of the United States would champion the cause of the Lithuanians and would provide accurate information about the present-day situation.

As a member of the Jewish minority in Lithuania, I can attest to the powerful processes of disinformation that have invented the minority ''problem.'' We who are Jewish in Lithuania do not experience prejudice and discrimination by either the present Lithuanian government or Sajudis, neither do the majority of Poles and Russians who have chosen to live full and complete lives as citizens of this nation. There is a fear, however, that because we do not have our own border, the stench of prejudice and discrimination in the Soviet Union will begin to pollute our free air.

We in Lithuania welcome the renewal of the long-established Litvak traditions and welcome those who want to continue these traditions of their fathers and forefathers from Lithuania for the development of education and the interests of all humanity. In this regard, the newly established Center for Judaic Studies at Vilnius University can serve as a focus for research and development. It is my hope that the Jewish nation will come to the aid of the Lithuanian nation in achieving its independence and I have every reason to believe that it will do so.

(Gregorius Kanovičius,
Member of the Soviet Parliament,
Member of Sajudis,
***The Los Angeles Times,** May 1990)*

LITHUANIAN FOREIGN MINISTER VISITS WITH SECRETARY BAKER AND UNITED STATES SENATORS

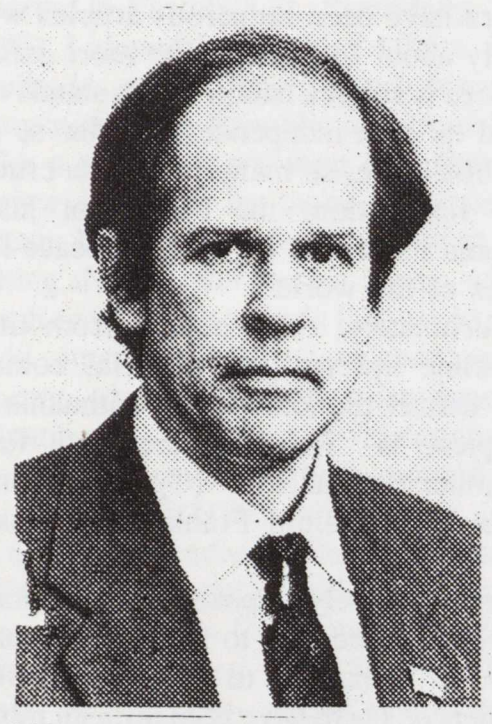

Lithuanian Foreign Minister Algirdas Saudargas

Lietuvos Užsienio Reikalų Ministras Algirdas Saudargas

Lithuanian Foreign Minister Algirdas Saudargas met with U.S. Secretary of State James A. Baker, III, on July 12, 1990. They discussed the current state of affairs in Lithuania and the effects of the Soviet blockade on the Lithuanian economy. Mr. Saudargas questioned the U.S. position that formal recognition of Lithuania's recently declared restoration of independence be based on territorial control. He claimed the new government of Lithuania maintains control of the country, and that the Soviet control of Lithuania's borders is a breach of international law and a clear violation of the Helsinki process.

The Foreign Minister also indicated that Lithuanian-Soviet negotiations on Lithuanian independence are not moving fast enough, even though Lithuania agreed on a moratorium to allow Mr. Gorbachev to save face at the Soviet Communist Party Congress. Mr. Saudargas said, ''the compromise was a difficult decision for the Lithuanian Parliament which still remains wary of Soviet political initiatives.''

The Lithuanian Foreign Minister disclosed details of his meeting with Secretary Baker to United States Senators Alfonse D'Amato and Dennis De Concini. He stated that the aftereffects of the blockade are still very severe. Only gas and oil shipments have resumed, while medical supplies, chlorine for water purification and even baby formula are at critical levels. ''The Lithuanian people are committed to independence but remain in dire need of emergency assistance,'' he said.

Mr. Saudargas also thanked Senators D'Amato and De Concini for their work on behalf of Lithuania, particularly the D'Amato resolution in which 73 Senators asked President Bush to refrain from granting the Soviet Union ''Most Favored Nation'' (MFN) trade status at the 1990 June Summit.

On Wednesday, Mr. Saudargas met with Senators Armstrong, Mikulski and Kasten regarding emergency medical aid legislation to Lithuania. The Foreign Minister's meeting schedule was arranged by the Supreme Committee for the Liberation of Lithuania along with Lithuanian Charge D'Affairs Stasys Lozoraitis. *(ELTA, July 13, 1990, Washington)*

WALESA PROPOSES BALTS FOR NOBEL PRIZE

To: The Norwegian Committee of the Nobel Peace Prize

Lithuania, Latvia, and Estonia are countries that are taking a solitary path to independence. While the world adopts a passive attitude, they exhibit, in an extremely courageous way, their devotion to the ideals of freedom and national sovereignty — ideals included in the constitutions of all democratic states. They do so in spite of numerous attempts to create social conflict in their countries through the exertion of military, political, and economic pressure.

I wish to propose the peoples of Lithuania, Latvia and Estonia for the 1990 Nobel Peace Prize. This honorable award for the Baltic States would be a token of approval from the world community. It would break the conspiracy of silence surrounding the issue of their independence. If the prize were awarded to the Balts, Western governments would then, hopefully, adopt a more ethical approach with smaller countries that are politically and economically weaker.

Lech Walesa
(ELTA, July 1990)

— — — — —

AKAI • SANYO • JVC • SEIKO • TOSHIBA • CASIO • SHARP • MINOLTA • CITIZEN • SONY • NEC

Pirmoji rusų-lietuvių parduotuvė Los Angeles parduodanti ***STEREO — VIDEO — RADIJO — FOTO APARATUS,*** *tinkančius Sovietų Sąjungos sistemai.*

EVROPA ELECTRONICS

☐ *Esame pirmoji įstaiga Los Angeles, siunčianti siuntinius sudarytus iš mūsų krautuvėje pirktų prekių, į Lietuvą ir kitus Sovietų Sąjungos kraštus,* ***muitą apmokant čia.***

☐ *Parduodame japonų gamybos televizijos, video aparatus, telefonus, video-magnetofonus tinkančius Europos arba Amerikos sistemoms.*

☐ *Tiktai pas mus gausite kvalifikuotų tarnautojų patarimus kokios prekės turi paklausą Lietuvoje. Specialios kainos dėl atvažiuojančių lietuvių.*

☐ *Tarnautojai kalba lietuviškai.*
☐ *Garantuotos žemos kainos.*

Krautuvė atdara: kasdieną 11 — 8 v.v., sekmadieniais 12 — 5 v.v.

EVROPA ELECTRONICS
7117 SUNSET BOULEVARD, SUNSET GALERIA, HOLLYWOOD,
CA 90046
Tel. : (213) 851-8401

Kampas La Brea, šalia El Pollo Loco ir Wendy's. 1 val. mašinos pastatymas veltui.

Vytauto Didžiojo paminklo atidengimo iškilmių akimirkos. Kaunas, 1990 m. liepos 15 d.

Edmundo Katino nuotraukos
(iš ''Kauno tiesos'')

Moments from unveiling of the monument to Grand Duke of Lithuania Vytautas Magnus in Kaunas, July 15 1990.

Photo by Edmundas Katinas
(From ''Truth'' in Kaunas).

ŽALGIRIS — DRĄSOS, IŠTVERMĖS IR PERGALĖS ''SIMBOLIS''

(Iš prez. V. Landsbergio kalbos)

''Kiekviena tauta turi savo didvyrį: rusai Petrą I, vokiečiai Bismarką, amerikiečiai — Washingtoną, o mes, lietuviai, — Vytautą. Tie paminklai stovi garbingose vietose...''

Dar šių metų vasarį rašė spaudoje ''Aukuro'' klubo taryba ir tos vietos suradimu. Vieta, kad ir nelengvai, daugeliui nuomonių kryžiuojantis, buvo surasta, ir liepos 15 d., Žalgirio mūšio 580-tųjų metų sukakties minėjimui (liepos 17 d.) paminklas atidengtas Kaune, Laisvės alėjos ir Sapiegos gatvės sankryžos aikštėje, netoli muzikinio teatro.

Pastatytas skulptoriaus Vinco Grybo sukurtas paminklas. Vytauto Didžiojo skulptūra, laimingai išsaugota per visus komunizmo siautėjimo metus. Atstatymui projektą padarė arch. Jurgis Bučas.

Iškilmės buvo kaip reta: po pamaldų, kurias atlaikė ir įspūdingą pamokslą pasakė Vytauto D. bažnyčioje jos rektorius poetas Ričardas Mikutavičius, tūkstantinė minia patraukė į paminklo vietą. Priekyje jojo trys raitėliai; juos lydėjo didžiulis būrys (apie 1000) Vytautų, gimusių 1930-siais, Vytauto metais ir nešiojančių tą reikšmingą, patriotišką ir gražiai kalbiniai skambantį vardą.

Paminklą pašventino kun. R. Mikutavičius. Didžiulis choras sudarytas iš Kauno, Vilniaus, Marijampolės ir kt. miestų dainininkų, atliko komp. J. Žilevičiaus kantatą ''Vytautas Didysis'', diriguojant Albinui Petrauskui.

Kalbų netrūko: jas pasakė min. pirm. K. Prunskienė, Kauno m. burmistras Vytautas Pukas, ''Vytautų pulko'' atstovas Vytautas Tarvydas, skulptoriaus sūnus Gediminas Grybas ir kt. Prezidento Vytauto Landsbergio žodį paskaitė pavad. Česlovas Stankevičius.

Ceremonijoms pasibaigus žmonės skirstėsi nenoromis, — kiekvienas norėjo ilgiau pagyventi ta dvasia, ateinančia iš amžių glūdumos, iš Lietuvos didybės ir pasididžiavimo. Paminklas skendo gėlėse, kurias dėjo dažnas iškilmių dalyvis.

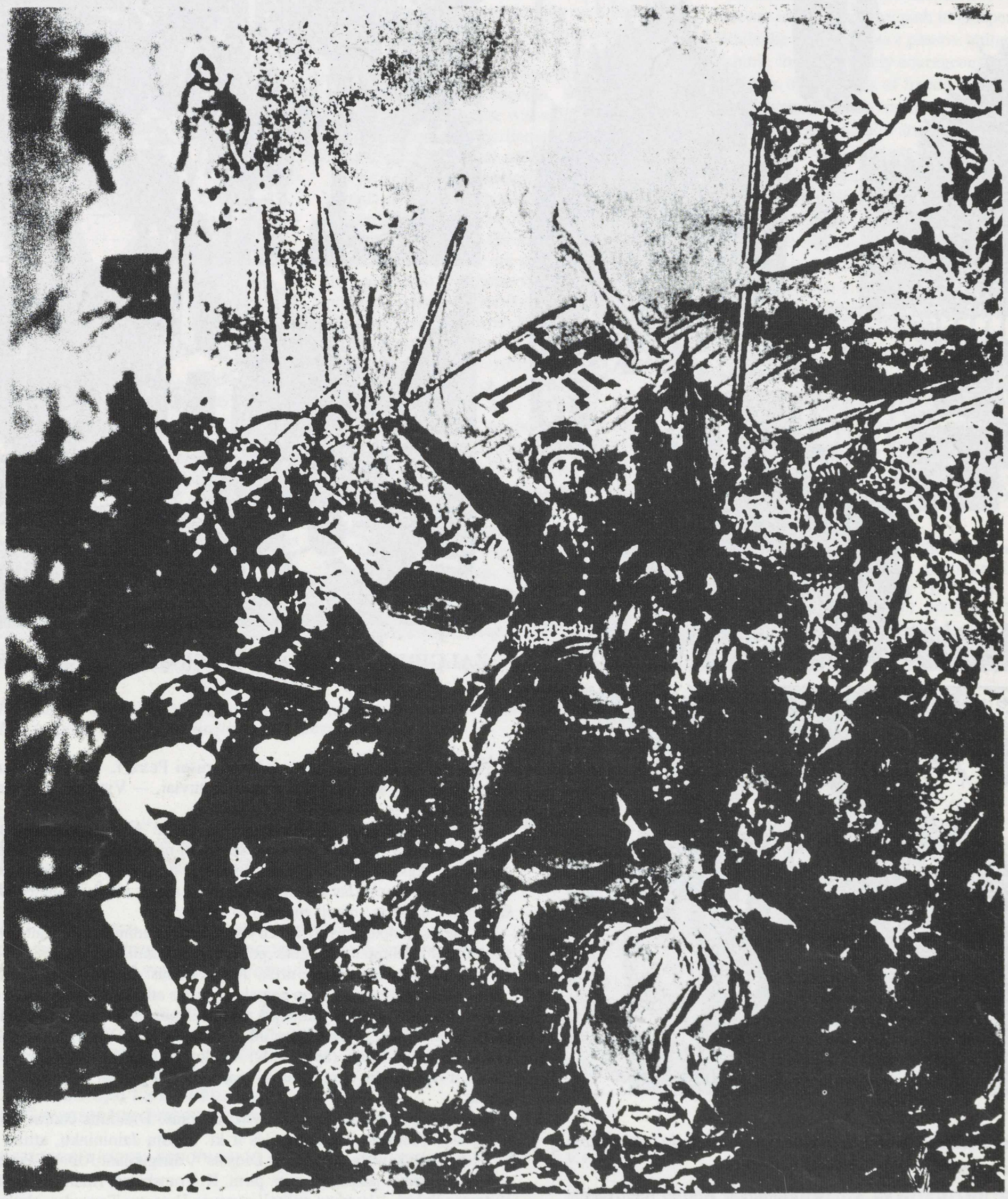

J. Mateika. Žalgirio mūšio detalė.
The Battle of Tannenberg. (A fragment)